

Πανεπιστήμιο
Ιωαννίνων

ΤΜΗΜΑ ΑΓΩΓΗΣ ΚΑΙ ΦΡΟΝΤΙΔΑΣ ΣΤΗΝ ΠΡΩΙΜΗ ΗΛΙΚΙΑ

Πτυχιακή Εργασία με τίτλο:

**«Σύγκριση της Κλασικής Προσχολικής Αγωγής με τις παιδαγωγικές
μεθόδους της Maria Montessori και του Reggio Emilia»**

Σπουδάστριες:

Σκιαδά Στεφανία

(Α.Μ 363)

Τσουμάνη Αμαλία

(Α.Μ 370)

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια

Τύμπα Ελένη

ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ, 2021

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	3
ABSTRACT.....	4
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	5
1. Η Προσχολική Αγωγή στην Ελλάδα.....	7
1.1 Ορισμός Προσχολικής Αγωγής.....	7
1.2 Ιστορική Αναδρομή Προσχολικής Αγωγής.....	8
1.3 Οι βασικοί τομείς ανάπτυξης ως στόχοι της Προσχολικής Αγωγής.....	10
1.4 Η διαμόρφωση του περιβάλλοντος της Προσχολικής Αγωγής.....	12
1.5 Μέσα αγωγής και μάθησης στην Προσχολική Αγωγή.....	13
1.6 Ρόλος παιδαγωγού.....	16
1.7 Η συνεργασία παιδαγωγού και γονέα.....	17
2. Maria Montessori και η παιδαγωγική της μέθοδος.....	19
2.1 Η ζωή και το έργο της Maria Montessori.....	19
2.2 Η παιδαγωγική μέθοδος της Maria Montessori.....	20
2.3 Οι 10 αρχές της Maria Montessori.....	23
2.4 Βασικοί τομείς ανάπτυξης στην μέθοδο της Maria Montessori.....	24
2.5 Το προσχολικό περιβάλλον και η Μοντεσσοριανή τάξη.....	26
2.6 Το Μοντεσσοριανό παιδαγωγικό υλικό.....	27
2.7 Ο ρόλος του παιδαγωγού- δασκάλου στην Μοντεσσοριανή τάξη.....	29
2.8 Συνεργασία μεταξύ γονέων και παιδαγωγών.....	30
3. Η παιδαγωγική μέθοδος του Reggio Emilia.....	32
3.1 Η συμβολή του Loris Malaguzzi στην έναρξη της παιδαγωγικής μεθόδου Reggio Emilia.....	32
3.2 Βασικά σημεία και αρχές της παιδαγωγικής μεθόδου του Reggio Emilia.....	34
3.3 Ο ρόλος του περιβάλλοντος και ο τρόπος διαμόρφωσης του στην παιδαγωγική προσέγγιση του Reggio Emilia.....	35
3.4 Παιδαγωγικό υλικό στη παιδαγωγική προσέγγιση του Reggio Emilia.....	37
3.5 Ο ρόλος του παιδαγωγού σύμφωνα με την προσέγγιση του Reggio Emilia.....	39
3.6 Ο ρόλος των γονιών στην παιδαγωγική προσέγγιση του Reggio Emilia.....	41
4. Σύγκριση της Κλασικής Προσχολικής Αγωγής με τις παιδαγωγικές μεθόδους της Maria Montessori και Reggio Emilia.....	42

4.1 Σύγκριση της Κλασικής Προσχολικής Αγωγής με τις δύο παιδαγωγικές μεθόδους Montessori και Reggio Emilia	42
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ	51
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	53

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Το θέμα της εργασίας αυτής είναι η σύγκριση της κλασικής προσχολικής αγωγής με δύο παιδαγωγικές μεθόδους που έχουν συμβάλει σημαντικά στην διαμόρφωση της παιδαγωγικής επιστήμης, την παιδαγωγική μέθοδο της Maria Montessori και του Reggio Emilia.

Οι δύο παραπάνω παιδαγωγικές μέθοδοι έχουν επηρεάσει σημαντικά στην κλασική προσχολική αγωγή δίνοντας της στοιχεία τα οποία συμβάλλουν σημαντικά στην ενίσχυση της προσωπικής έκφρασης του παιδιού και στην ολόπλευρη ανάπτυξη του λαμβάνοντας υπόψιν τις ανάγκες του.

Υποστηρίζεται και στις δύο παιδαγωγικές μεθόδους η σημασία που ενέχει το περιβάλλον και ο τρόπος που είναι διαμορφωμένο ώστε να επιτρέπει στο παιδί την ελευθερία έκφρασης και να του παρέχει εκτός από το κατάλληλο παιδαγωγικό υλικό και ερεθίσματα. Επίσης, στην εργασία αυτή επισημαίνεται ο σημαντικός ρόλος του παιδαγωγού και ο τρόπος που είναι ωφέλιμος να ασκείται για να επιτρέπει στο παιδί την ελευθερία έκφρασης καθώς και η ανάγκη συνεργασίας μεταξύ γονέων και παιδαγωγών για την ενίσχυση της ανάπτυξης του παιδιού.

ABSTRACT

The subject of this work is the comparison of classical preschool education with two pedagogical methods that have contributed significantly to the formation of pedagogical science, the pedagogical method of Maria Montessori and Reggio Emilia.

The above two pedagogical methods have significantly influenced the classical pre-school education by giving it elements which contribute significantly to the strengthening of the child's personal expression and to its all-round development taking into account his needs.

Both pedagogical methods support the importance of the environment and the way it is designed to allow the child freedom of expression and to provide him in addition to the appropriate pedagogical material and stimuli. This paper also highlights the important role of the educator and the way it is beneficial to be exercised to allow the child freedom of expression as well as the need for cooperation between parents and educators to enhance the child's development.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η προσχολική αγωγή αποτελεί ένα σπουδαίο κλάδο της παιδαγωγικής επιστήμης που έχει ως επίκεντρο την ολόπλευρη ανάπτυξη και αγωγή του παιδιού προσχολικής ηλικίας (Κοντομήτσου και συν., 2018).

Η προσχολική αγωγή έχει εξελιχθεί στην σύγχρονη εποχή επηρεασμένη από διάφορες παιδαγωγικές μεθόδους που με την σειρά τους έχουν συμβάλλει στην διαμόρφωση της παιδαγωγικής επιστήμης.

Οι δύο πιο γνωστές παιδαγωγικές μέθοδοι που έχουν αναμορφώσει την προσχολική αγωγή είναι της Maria Montessori και του Reggio Emilia. Και οι δύο αυτές μέθοδοι χαρακτηρίζονται ως παιδοκεντρικές, εστιάζοντας στο παιδί και τις δυνατότητες του σε ένα πλαίσιο αναγνώρισης του προσωπικού του τρόπου έκφρασης και των αναγκών του.

Η παρούσα εργασία χωρίζεται σε τέσσερα κεφάλαια. Το πρώτο κεφάλαιο περιγράφει την προσχολική αγωγή στην Ελλάδα με συγκεκριμένη αναφορά στον ορισμό, την ιστορική αναδρομή και του βασικούς τομείς ανάπτυξης ως στόχους της προσχολικής αγωγής. Επίσης, περιγράφονται η διαμόρφωση του περιβάλλοντος προσχολικής εκπαίδευσης, τα μέσα αγωγής και μάθησης, ο ρόλος του παιδαγωγού καθώς και η συνεργασία μεταξύ παιδαγωγού και γονέα.

Το δεύτερο κεφάλαιο αφορά τις παιδαγωγικές μεθόδους της Maria Montessori όπου περιγράφονται εκτενώς η ζωή και το έργο της, η παιδαγωγική της μέθοδος, οι 10 αρχές, οι βασικοί τομείς ανάπτυξης στην μέθοδο της καθώς και το προσχολικό περιβάλλον και η Μοντεσσοριανή τάξη. Επίσης, περιγράφονται το μοντεσσοριανό παιδαγωγικό υλικό, ο ρόλος του παιδαγωγού- δασκάλου στην Μοντεσσοριανή τάξη και η σημαντικότητα της συνεργασίας μεταξύ γονέων και παιδαγωγών.

Η θεματολογία του τρίτου κεφαλαίου αφορά την παιδαγωγική μέθοδο του Reggio Emilia περιγράφοντας την συμβολή του Loris Malaguzzi στην έναρξη της παιδαγωγικής μεθόδου Reggio Emilia, τα βασικά σημεία και αρχές της παιδαγωγικής μεθόδου, τον ρόλο του περιβάλλοντος και τον τρόπο διαμόρφωσης του, το παιδαγωγικό υλικό και τέλος τον ρόλο του παιδαγωγού και των γονιών.

Το τέταρτο και τελευταίο κεφάλαιο επικεντρώνεται στην σύγκριση της κλασικής προσχολικής αγωγής με τις παιδαγωγικές μεθόδους της Montessori και Reggio Emilia ξεχωριστά. Η εργασία ολοκληρώνεται με την εξαγωγή συμπεράσματος.

1. Η Προσχολική Αγωγή στην Ελλάδα

Στο παρόν κεφάλαιο θα γίνει εκτενής αναφορά στον ορισμό της προσχολικής αγωγής, στους βασικούς τομείς ανάπτυξης του παιδιού και στην διαμόρφωση του περιβάλλοντος της προσχολικής αγωγής. Επίσης, θα αναφερθούν τα μέσα αγωγής και μάθησης στην προσχολική ηλικία καθώς και η σημαντικότητα του ρόλου του παιδαγωγού και της συνεργασίας μεταξύ παιδαγωγού και οικογένειας.

1.1 Ορισμός Προσχολικής Αγωγής

Η προσχολική αγωγή αποτελεί ένα σπουδαίο κλάδο της παιδαγωγικής επιστήμης που έχει ως επίκεντρο την ολόπλευρη ανάπτυξη και αγωγή του παιδιού προσχολικής ηλικίας (Κοντομήτσου και συν., 2018).

Η προσχολική αγωγή συγκεκριμένα ως όρος, σχετίζεται με την διαδικασία της διαπαιδαγώγησης των παιδιών ηλικιών τριάνμισι έως έξι ετών (3,5 έως 6) σε τομείς της ανάπτυξης τους και συγκεκριμένα στον κοινωνικό, γνωστικό, συναισθηματικό και ψυχολογικό τομέα (Ντολιοπούλου, 2002). Η διαπαιδαγώγηση αυτή αφορά επίσης την καλλιέργεια των δεξιοτήτων και ικανοτήτων των παιδιών και την αύξηση των εμπειριών τους (Καριρ, 2018). Η καλλιέργεια των δεξιοτήτων και ικανοτήτων τους αφορά την οικοδόμηση των βασικών εννοιών και διαδικασιών σε προσχολικό επίπεδο και την εξοικείωση τους με την προγραφική και προαναγνωστική διαδικασία ώστε να αποκτηθούν οι αντίστοιχες δεξιότητες (Κιτσαράς, 2004).

Η προσχολική αγωγή έχει ενισχυτικό ρόλο στην ζωή των παιδιών καθώς συμβάλλει στην ομαλή μετάβαση τους από το οικογενειακό περιβάλλον στο σχολικό, γεγονός που «εδραιώνει» το σημαντικό ρόλο που ενέχει στην διαδικασία της κοινωνικοποίησης (Καριρ, 2018).

Η προσχολική αγωγή αποτελεί τον πρώτο «σταθμό» εκπαίδευσης που θεωρείται βασική καθώς συμβάλλει στη προετοιμασία των παιδιών για την είσοδό τους στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση. Η διαπαιδαγώγηση που παρέχεται μέσω της προσχολικής αγωγής θέτει τις κατάλληλες βάσεις που είναι αναγκαίες για την ομαλή ένταξη των παιδιών στο Δημοτικό σχολείο και για επιτυχή αποτελέσματα στην εκπαιδευτική τους πορεία (Ζάρτηλα και συν., 2013).

Η προσχολική αγωγή στην Ελλάδα κατέχει δύο κατευθύνσεις: την *εκπαίδευση* (νηπιαγωγείο) και την *φροντίδα* (παιδικός σταθμός). Η προσχολική εκπαίδευση αποτελεί τον θεσμό μέσα στον οποίο πραγματοποιείται η προσχολική αγωγή, πριν την ένταξη των παιδιών στο δημοτικό σχολείο.

Παρέχεται σε βρεφικούς, δημόσιους και ιδιωτικούς βρεφονηπιακούς και παιδικούς σταθμούς καθώς και νηπιαγωγεία, πλαίσια τα οποία αποτελούν χώρους φροντίδας, αγωγής, διαπαιδαγώγησης και παροχής ασφαλούς περιβαλλόντων διαμονής παιδιών προσχολικής ηλικίας. Κύριος στόχος των προσχολικών αυτών δομών είναι η παροχή προσχολικής αγωγής ώστε να επιτευχθεί επιτυχώς η ολόπλευρη σωματική, νοητική και κοινωνικοσυναισθηματική ανάπτυξη και κοινωνικοποίηση τους με ομαλό τρόπο (Φ.Ε.Κ, 2017). Επίσης στοχεύουν στη διάπλαση της προσωπικότητας τους, δράση βασισμένη στις αρχές της παιδαγωγικής επιστήμης (Bissoli, 2014).

Η προσχολική αγωγή ως σημαντική παιδαγωγική επιστήμη στηρίζεται σε βασικές αρχές που καθορίζουν και ενισχύουν τους σκοπούς της. Η μοναδικότητα του κάθε παιδιού αποτελεί την πρώτη και κύρια αρχή πάνω στην οποία βασίζεται η παιδαγωγική επιστήμη. Η επόμενη παιδαγωγική αρχή είναι πως το παιχνίδι και η συζήτηση αποτελούν τα κύρια περιβάλλοντα μέσα στα οποία λαμβάνει χώρα η αγωγή και μάθηση των παιδιών. Στην συνέχεια, ο κύριος στόχος της μάθησης των παιδιών είναι η ολόκληρη ανάπτυξη σε κάθε τομέα της ζωής και προσωπικότητας τους και ο κύριος γνώμονας της μάθησης θα πρέπει να είναι οι δυνατότητες τους (Bissoli, 2014). Τέλος, η ολοκλήρωση της ανάπτυξης των παιδιών έγκειται στην ενίσχυση των διαπροσωπικών σχέσεων μεταξύ τους (Ντολιοπούλου, 2005).

1.2 Ιστορική Αναδρομή Προσχολικής Αγωγής

Η προσχολική αγωγή ως θεσμός υποστηρίζεται πως προέρχεται από την Αρχαία Ελλάδα καθώς από καταγραφές του Πλάτωνα στην «Πολιτεία» και τους «Νόμους» γίνονται αναφορές για ανάγκη άσκησης της αγωγής των νηπίων σε συγκεκριμένους χώρους μέσω παιχνιδιών, ιστοριών, μύθων, χορού, γυμναστικής καθώς και μουσικής. Ουσιαστικά, αυτή η άσκηση αγωγής αποτελεί ένα μέσο προετοιμασίας για την είσοδο του παιδιού στο σχολείο με την συμπλήρωση των έξι (6) ετών του. Και άλλοι αρχαίοι φιλόσοφοι, όπως ο Αριστοτέλης και ο Πλούταρχος, υποστήριζαν την σημαντικότητα

της συστηματικής αγωγής των παιδιών η οποία είναι ωφέλιμο να αρχίζει από τα πρώτα κιόλας έτη της ζωής του μέσω του παιχνιδιού (Κυπριανός, 2007a).

Κατά τον 11^ο αιώνα, τίθεται το ζήτημα της προσχολικής αγωγής ως ανάγκη ικανοποίησης των προσωπικών αναγκών του παιδιού, οι οποίες δεν μπορούν να ικανοποιηθούν σε επίπεδο οικογένειας μόνο (Χαρίτος, 1998).

Τον 17^ο αιώνα ο Κομένιο (παιδαγωγός με καταγωγή από την Τσεχία) εφαρμόζει το πρόγραμμα του «μητρικού σχολείου» εκδίδοντας ταυτόχρονα ένα βιβλίο, το οποίο απευθύνεται σε μητέρες και καταγράφει πληροφορίες και συμβουλές σχετικά με την αγωγή των παιδιών τα πρώτα 6 χρόνια ζωής του. Τον 18^ο αιώνα η ανάπτυξη της προσχολικής παιδαγωγικής επέφερε αλλαγές και συνέβαλλε στην συγκρότηση της «παιδικής ηλικίας». Σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη αυτή έπαιξε ο Rousseau, ο οποίος υποστηρίζει ένθερμα την αυτονομία του παιδιού και την ανάγκη του για αγωγή και μάθηση (Bruce, 1997).

Το 1816 ο Robert Owen ιδρύθει το ίδρυμα προσχολικής αγωγής (infant school), το οποίο αφορά παιδιά ηλικίας τριών – έξι (3-6) ετών που διδάσκονται γραφή, αριθμητική, ιστορία, χορό, μουσική και κέντημα, αξιοποιώντας με δημιουργικό και εκπαιδευτικό τρόπο την καθημερινότητα τους (Κυπριανός, 2007b).

Η συγκρότηση και ταχύτατη διάδοση και εφαρμογή της προσχολικής αγωγής οφείλεται στον Wilhelm Froebel, ο οποίος το 1837 ίδρυσε στην Γερμανία το «νηπιακό κήπο» (kindergarten) (Χαρίτος, 1998). Στον «κήπο» αυτό εισάγεται για πρώτη φορά ως μέσο διδασκαλίας το παιχνίδι, το οποίο δίνει στα παιδιά την ευκαιρία να εκφραστούν βάσει όλων των δυνατοτήτων τους. Τα προσχολικά περιβάλλοντα, σύμφωνα με τον Froebel, είναι καίριας σημασίας να ενθαρρύνουν την φυσική ανάπτυξη των παιδιών παρέχοντας τους φροντίδα και ελευθερία έκφρασης. Μέσω υλικών όπως μπάλα, σφαίρα και άλλα γεωμετρικά υλικά τα παιδιά έχουν την δυνατότητα να αποκτήσουν γνώση του κόσμου που τα περιβάλλει και να δημιουργήσουν σχήματα μέσω συνδυασμών. Στον «κήπο» περιλαμβάνονταν επίσης ομαδικά παιχνίδια κίνησης για αύξηση συνεργασίας μεταξύ των παιδιών και ενασχόληση με κηπουρική και φροντίδα κατοικίδιων ζώων (Ντολιοπούλου, 1999).

Η «επίσημη» έναρξη της Προσχολικής Αγωγής έλαβε χώρα την δεκαετία του '60 μετά από τον σχεδιασμό και την εφαρμογή εκπαιδευτικών προγραμμάτων από εκπαιδευτικούς για μικρά παιδιά τα οποία είχαν ως στόχο την ανάπτυξη και μάθηση

(Ντολιοπούλου, 1999). Σταδιακά, άρχισαν να δημιουργούνται προγράμματα προσχολικής αγωγής τα οποία έχουν ως κύριο σκοπό να συμβάλλουν στη κοινωνικοποίηση των παιδιών και την αύξηση της παραγωγικότητας τους (Karur, 2018).

Τον 20^ο αιώνα αρχίζει να διαδίδεται με ταχύτατο ρυθμό η παιδαγωγική μέθοδος της Montessori, η οποία αποτελεί σημαντική «πηγή» ανάπτυξης της παιδαγωγικής πρακτικής καθώς δίνει ιδιαίτερη σημασία στην μάθηση μέσω υλικών και δραστηριοτήτων (Κυπριανός, 2007b).

Έως το τέλος της δεκαετίας του '70, τα προγράμματα προσχολικής αγωγής που εφαρμόζονται διακρίνονται σε: Μοντεσσοριανά, συμπεριφορικά εστιάζοντας στη μάθηση και τον έλεγχο που αρμόζει να διεξάγεται από τον παιδαγωγό, τα προγράμματα ανοικτής εκπαίδευσης με έμφαση στην ατομικότητα του παιδιού και τέλος τα δομιστικά, επηρεασμένα από θεωρίες του Piaget (Ντολιοπούλου, 1999).

1.3 Οι βασικοί τομείς ανάπτυξης ως στόχοι της Προσχολικής Αγωγής

Το αναλυτικό πρόγραμμα των βρεφονηπιακών σταθμών και νηπιαγωγείων περιγράφει εκτενώς τον σκοπό της προσχολικής αγωγής, ο οποίος είναι η ενίσχυση της ανάπτυξης των παιδιών σε όλους τους τομείς της ζωής τους (ψυχοκινητικός, κοινωνικοσυναισθηματικός, αισθητικός, νοητικός τομέας) (Κιτσαράς, 2004).

Ψυχοκινητικός τομέας

Η ψυχοκινητική αγωγή αφορά την αγωγή που πραγματοποιείται για την ψυχοκινητική εξέλιξη του παιδιού η οποία επηρεάζεται από συναισθηματικούς μηχανισμούς. Έχει ως κύριο στόχο την ανακάλυψη και οργάνωση του γνωστικού σχήματος του σώματος του, η γνώση και κατανόηση των εννοιών χρόνου και χώρου, την δημιουργία σχέσεων με το περιβάλλον μέσω των ψυχοκινητικών ασκήσεων και την αύξηση της αυθόρμητης έκφρασης του παιδιού (Νικολακάκη, Σώφρωνα & Κιαμιλή, 2012).

Κοινωνικός- συναισθηματικός τομέας

Ο κοινωνικοσυναισθηματικός τομέας αφορά την ομαλή ένταξη του παιδιού στο προσχολικό πλαίσιο, την δημιουργία διαπροσωπικών σχέσεων με τους επαγγελματίες προσχολικής αγωγής και τα υπόλοιπα παιδιά, την εξοικείωση του με την σημασία της συλλογικής προσπάθειας και την οικοδόμηση των αξιών της κοινωνικής ζωής του. Το παιδί μέσω της προσχολικής εκπαίδευσης που λαμβάνει στα προσχολικά περιβάλλοντα διαμορφώνει την προσωπικότητα του και κοινωνικοποιείται μαθαίνοντας βασικούς κανόνες συμπεριφοράς. Πολλές δραστηριότητες που σχεδιάζονται και εφαρμόζονται στους παιδικούς σταθμούς έχουν ως στόχο την οργάνωση της κοινωνικής συμπεριφοράς του. Μέσω των δραστηριοτήτων αυτών λαμβάνει κοινωνικές πληροφορίες και μαθαίνει κανόνες κοινωνικής συμπεριφοράς. (Χριστοδούλου, χ.χ).

Αισθητηριακός τομέας

Η αισθητική ανάπτυξη του παιδιού σχετίζεται με την ενίσχυση της δημιουργικής έκφρασης τους μέσω των κατάλληλων εκφραστικών μέσων (για παράδειγμα ζωγραφική, κατασκευές και λοιπά) (Woo & Lee, 2013).

Οι αισθήσεις βοηθούν το παιδί να επικοινωνεί αποτελεσματικά με το περιβάλλον του και να αντιλαμβάνεται τα ερεθίσματα που του παρέχονται. Μέσω αυτών, αποκτά γνώσεις που το βοηθούν να αναπτύσσεται (Sahin & Dostoglou, 2012). Η εξάσκηση των αισθήσεων αποτελεί ένα βασικό έργο του προσχολικού περιβάλλοντος με την χρήση δραστηριοτήτων. Συγκεκριμένα, μερικές ασκήσεις που χρησιμοποιούνται για την ενίσχυση του αισθητηριακού τομέα περιλαμβάνουν την εκμάθηση της ονομασίας των χρωμάτων και διάκρισης αυτών, τη γνώση αφής αντικειμένων και αίσθησης αυτών (για παράδειγμα μαλακό- σκληρό, χοντρό-λεπτό) και τη διάκριση αντικειμένων βάσει σχήματος, ερεθίσματος ακοής, γεύσης και όσφρησης. (Γκιζελή και συν., 2007).

Νοητικός τομέας

Ο τομέας της νοητικής ανάπτυξης περιλαμβάνει την αύξηση της δραστηριότητας με στόχο την κάλυψη της περιέργειας και τον εμπλουτισμό των εμπειριών που λαμβάνει το παιδί από το φυσικό και κοινωνικό περιβάλλον.

Η προσχολική αγωγή στοχεύει στην απόκτηση γνώσεων που ενισχύουν την αναπτυξιακή πορεία του παιδιού. Στο προσχολικό χώρο παρέχονται ευκαιρίες για δραστηριοποίηση και εμπλουτισμό εμπειριών. Το παιδί έχει την δυνατότητα να αποκτά γνώσεις σχετικά με τα αντικείμενα του περιβάλλοντος βάσει των χαρακτηριστικών τους, της κατασκευής και χρησιμότητας τους (Ramsay, 2013).

Για την ενίσχυση του νοητικού τομέα χρησιμοποιούνται δραστηριότητες, ατομικές και ομαδικές, με την χρήση υλικών από το φυσικό περιβάλλον. Το κάθε παιδί ενθαρρύνεται να τα επεξεργαστούν και να τα χρησιμοποιήσει στα πλαίσια μιας δραστηριότητας για κάποιον εκπαιδευτικό σκοπό (Wang & Wang, 2015).

1.4 Η διαμόρφωση του περιβάλλοντος της Προσχολικής Αγωγής

Τα προσχολικά πλαίσια όπως είναι ο βρεφονηπιακός σταθμός και το νηπιαγωγείο, αποτελούν τους χώρους όπου τα παιδιά περνούν σημαντικό χρόνο της ζωής τους. Συνεπώς η διαμόρφωση του περιβάλλοντος στους χώρους αυτούς είναι καίριας σημασίας για την ολόπλευρη ανάπτυξη τους.

Υπάρχουν τέσσερις βασικοί παράγοντες που συμβάλλουν στην δημιουργία ενός ποιοτικού περιβάλλοντος για τα παιδιά: η διάταξη της τάξης, η αποδοχή της διαφορετικότητας, η δημιουργία ρουτίνας και η ποικιλία γλώσσας (Kostelnik, Soderman, & Whiren, 2007).

Η διάταξη της τάξης αποτελεί τον πρώτο βασικό παράγοντα και είναι σημαντικό να χαρακτηρίζεται από ενδιαφέρον παρέχοντας ευκαιρίες για μάθηση και αλληλεπίδραση, ανταποκρινόμενη στις ανάγκες των παιδιών. Το περιβάλλον της προσχολικής εκπαίδευσης είναι καίριας σημασίας να προωθεί την μάθηση των παιδιών και την αλληλεπίδραση τους με τους παιδαγωγούς. Επιπλέον, είναι καίριας σημασίας να προωθείται η ολόπλευρη ανάπτυξη του παιδιού η οποία εκτός από τον νοητικό τομέα περιλαμβάνει και την ενίσχυση της κινητικότητας των παιδιών (Kambas, 2010).

Έτσι, η διαρρύθμιση του θα πρέπει να παρέχει τέτοιες ευκαιρίες με την διάθεση υλικών διαφορετικών τομέων μάθησης (Αυγητίδου, 2001). Συγκεκριμένα, οι χώροι προσχολικής εκπαίδευσης είναι σημαντικό να περιλαμβάνουν βιβλία και παραμύθια για ενίσχυση της γλώσσας και παροχή εμπειριών ανάγνωσης, για την αύξηση του λεξιλογίου μέσω αυτής καθώς και με την επαφή τους με εικόνες και χρώματα (Ardoin & Bowers, 2020).

Η τάξη στο προσχολικό περιβάλλον περιλαμβάνει επίσης γωνιές ατομικών δραστηριοτήτων, που παρέχουν στα παιδιά ευκαιρίες ενασχόλησης με μια δραστηριότητα που δεν περιλαμβάνει αλληλεπίδραση με άλλα παιδιά. Η γωνιά αυτή είναι πλήρως εξοπλισμένη με κατάλληλο εκπαιδευτικό υλικό που δίνει ευκαιρίες άντλησης της παιδικής φαντασίας και δημιουργικότητας. Η διαθεσιμότητα γωνιών στα προσχολικά πλαίσια θεωρείται μια πρακτική που χαρακτηρίζεται ως κατάλληλη για την αναπτυξιακή πορεία του παιδιού (Kostelnik, Soderman, & Whiren, 2007). Η γωνιά αυτή περιλαμβάνει ευκαιρίες και υλικά για κατασκευαστικές δραστηριότητες για παράδειγμα παζλ, κατασκευές για ενίσχυση της δημιουργικότητας και ανεξαρτησίας του παιδιού (Tabors, 2008).

Η αποδοχή της διαφορετικότητας των παιδιών καθώς και η δημιουργία «ρουτίνας» εμπλουτισμένων και ποικίλων δραστηριοτήτων συμβάλλουν στην ενίσχυση του ποιοτικού χαρακτήρα των προσχολικών πλαισίων. Ο τελευταίος ενισχυτικός παράγοντας είναι η δημιουργία περιβάλλοντος με ποικιλία γλώσσας, παράγοντας που συνδέεται έντονα με την παροχή ευκαιριών για μάθηση (DeBruin-Parecki, 2008). Η χρήση γλωσσικών υλικών συμβάλλει στην αύξηση του «πειραματισμού» των παιδιών με ποικίλα επικοινωνιακά μέσα όπως για παράδειγμα ανάγνωση, γραφή, ομιλία και λοιπά (Norling & Sandberg, 2015). Ο γραπτός λόγος αποτελεί ένα κυρίαρχο στοιχείο στην ζωή του παιδιού και στο προσχολικό περιβάλλον του είναι καίριας σημασίας να έρχεται σε επαφή με στοιχεία που τον περιλαμβάνουν για παράδειγμα παραμύθια, βιβλία, συσκευασίες και λοιπά. (Αυγητίδου, 2001).

1.5 Μέσα αγωγής και μάθησης στην Προσχολική Αγωγή

Η προσχολική αγωγή χρησιμοποιεί διάφορα μέσα, τα οποία έχουν καίριο ρόλο στην διαδικασία της αγωγής και μάθησης στην προσχολική αγωγή. Μέσω αυτών των

μέσων, γίνεται προσπάθεια πραγματοποίησης των κύριων στόχων της προσχολικής αγωγής ως παιδαγωγικής επιστήμης.

Ένα σπουδαίο και ευρέως διαδεδομένο μέσο αγωγής και μάθησης των παιδιών προσχολικής ηλικίας αποτελεί το παιχνίδι το οποίο ενισχύει την μάθηση και την απόκτηση εμπειριών με δημιουργικό τρόπο καθώς και την αλληλεπίδραση τους με τα άλλα παιδιά (Woo & Lee, 2013).

Το παιχνίδι αποτελεί ένα μέσο το οποίο κατέχει σημαντικότερο ρόλο στην προσχολική εκπαίδευση αποτελώντας ένα μέσο παιδαγωγικής διδασκαλίας (Σταμάτης, 2006). Χρησιμοποιείται ευρέως με στόχο την εκδήλωση της ενεργητικότητας, την καλλιέργεια των αισθήσεων, την ανάπτυξη της φαντασίας και επιδεξιότητας καθώς και την άσκηση σωματικής δύναμης των παιδιών (Johnson, Sevimli-Celik & Almansour, 2012).

Το παιχνίδι ως εργαλείο της προσχολικής αγωγής δεν έχει μόνο ψυχαγωγικό χαρακτήρα αλλά και εκπαιδευτικό, παρέχοντας ευκαιρίες μάθησης (Whitebread et al., 2017).

Το παιχνίδι δίνει την ευκαιρία στο κάθε παιδί να χειριστεί την πραγματικότητα που διαμορφώνεται γύρω του, να την εκφράσει καθώς και να χειριστεί τα διάφορα μέσα του περιβάλλοντος με ελευθερία έκφρασης. Επίσης, παρέχει ευκαιρίες ανακάλυψης και δημιουργικότητας. Η χρήση του παιχνιδιού μπορεί ακόμα να είναι και θεραπευτική καθώς μέσω αυτού μπορεί το κάθε παιδί ξεχωριστά να εκφράσει τους φόβους, τα συναισθήματα, τις αγωνίες και τις ανησυχίες του (Σταμάτης, 2006).

Το παιχνίδι ενισχύει την ολόπλευρη ανάπτυξη των παιδιών, αυξάνει την δημιουργικότητα και την ελεύθερη έκφραση τους. Μέσω του παιχνιδιού στον προσχολικό χώρο, το κάθε παιδί αναπτύσσει την κριτική του σκέψη, αυξάνει τις γνώσεις και τις πρωτοβουλίες που λαμβάνει και αυξάνεται το ομαδικό πνεύμα μέσω της συνεργασίας με τα υπόλοιπα παιδιά (Houssaye, 2000).

Το είδος κατάλληλου παιχνιδιού επιλέγεται από τον παιδαγωγό βάσει της ηλικίας του κάθε παιδιού, του υλικού κατασκευής και του τρόπου χρήσης. Το παιχνίδι θα πρέπει να παρέχει στο παιδί ασφάλεια στην χρήση, ευχαρίστηση, ευχρηστία και να του δίνει πολλές δυνατότητες για παιχνίδι. Είναι καίριας σημασίας επίσης να μπορεί να ανταποκριθεί στον προσωπικό ρυθμό και βαθμό ανάπτυξης του παιδιού. (Νικολακάκη, Σώφρονα & Κιαμιλή, 2012).

Στην προσχολική αγωγή χρησιμοποιείται επίσης υλικό ψυχοπαιδαγωγικού χαρακτήρα. Ως ψυχοπαιδαγωγικό υλικό ορίζεται κάθε μέσο που χρησιμοποιείται από το παιδί, διευκολύνει την έκφραση του και συμβάλλει στην εξέλιξη καθώς μέσω αυτού, το παιδί αποκτά εμπειρίες και πειραματίζεται. Το ψυχοπαιδαγωγικό υλικό περιλαμβάνει παιχνίδια που παρέχουν ευκαιρίες για ανάπτυξη της προσωπικότητας, ελευθερία έκφρασης και ανάδειξη των δυνατοτήτων του κάθε παιδιού ξεχωριστά. Η συμβολή του υλικού αυτού είναι επίσης μεγάλη στην εξοικείωση των παιδιών με το περιβάλλον λαμβάνοντας πληροφορίες για αυτό και χρησιμοποιώντας το για να εκφραστούν με δημιουργικό τρόπο (Ζάρτηλα και συν., 2013).

Για παράδειγμα, στα νήπια συχνά χρησιμοποιούνται υλικά ψυχοπαιδαγωγικού χαρακτήρα που έχουν ως κύριο στόχο την ανάπτυξη της δημιουργικότητας και αισθητικής ανάπτυξης των παιδιών. Συγκεκριμένα, το κάθε παιδί έχει ευκαιρίες για ενασχόληση με μουσικές δραστηριότητες, κατασκευές με μέσα από το περιβάλλον, συμμετοχή σε θεατρικό παιχνίδι, κουκλοθέατρο καθώς και θέατρο σκιών (Wang & Wang, 2015).

Το παιχνίδι στους προσχολικούς χώρους μπορεί να διεξαχθεί με υλικά τα οποία ενισχύουν την ενασχόληση των παιδιών για παράδειγμα με κατασκευές, κύβοι, βιβλία με εικόνες ζώων/ αντικειμένων, παραμύθια, κουκλοθέατρο, αισθητηριακά παιχνίδια, παιχνίδια κινητικών ασκήσεων (σχοινάκι, μπάλες), επιτραπέζια και λοιπά. (Karur, 2018).

Η εικαστική τέχνη έχει ευρεία χρήση στον χώρο της προσχολικής αγωγής καθώς τα παιδιά ενισχύονται για την ενασχόληση τους με τα εικαστικά μέσα από τον παιδαγωγό με στόχο την ανάπτυξη δεξιοτήτων με δημιουργικό και εκφραστικό τρόπο. Η εικαστική αγωγή, επίσης, υποστηρίζεται πως δύναται να επηρεάσει τόσο την κοινωνικότητα των παιδιών (Charissi, Tympa & Karavida, 2019) όσο και την απόκτηση υγιεινών συνηθειών (Tympa, Karavida & Charissi, 2019).

Η προσχολική αγωγή ενισχύει την εξοικείωση των παιδιών με τα εικαστικά μέσα προκειμένου να αναπτύσσει τις δυνατότητες και δεξιότητες τους (για παράδειγμα κινητικές δεξιότητες), την κριτική αντίληψη και αυτοέκφραση με αυθόρμητο τρόπο. Μέσω αυτών, αποκτούν εμπειρίες από τις οποίες νιώθουν ευχαρίστηση. Οι δραστηριότητες που χρησιμοποιούνται για τον σκοπό αυτό είναι η ζωγραφική, το

σχέδιο, η πλαστική, το κολάζ, οι κατασκευές και λοιπά. (Νικολακάκη, Σώφρωνα & Κιαμιλή, 2012).

Η χρήση της μουσικής στις δραστηριότητες που λαμβάνουν χώρα στα προσχολικά περιβάλλοντα στοχεύει στην ανάπτυξη της έκφρασης και δημιουργικότητας των παιδιών. Συγκεκριμένα, χρησιμοποιούνται μουσικά παιχνίδια προκειμένου τα παιδιά να αναγνωρίζουν τους ήχους ώστε να ενισχυθεί η ακουστική ικανότητα των παιδιών, τραγούδια, δραστηριότητες με χρήση μουσικών οργάνων ή κατασκευές αυτοσχέδιων μουσικών οργάνων καθώς και δραστηριότητες σωματικής έκφρασης μέσω μουσικής κατασκευής, έργου ή τραγουδιού (Νικολακάκη, Σώφρωνα & Κιαμιλή, 2012).

1.6 Ρόλος παιδαγωγού

Οι παιδαγωγοί ενέχουν ύψιστο ρόλο στην επιστήμη της προσχολικής αγωγής καθώς είναι τα πρόσωπα που διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην ζωή των παιδιών. Αυτό συμβαίνει γιατί συμβάλλουν σημαντικά στην ανάπτυξη τους και δημιουργούν κατάλληλες συνθήκες στους προσχολικούς χώρους προκειμένου να ενισχυθεί η μάθηση των παιδιών με κάθε μέσο (Löfgren, 2015).

Ο ρόλος του παιδαγωγού έγκειται στην καθοδήγηση και τον προσανατολισμό των παιδιών σε δραστηριότητες, έχοντας πάντα υπόψιν του την προσωπικότητα και τις προσωπικές ανάγκες κάθε παιδιού ξεχωριστά, για τις οποίες οφείλει να παρουσιάζει σεβασμό (Löfgren, 2015). Ο παιδαγωγός είναι αυτός που σχεδιάζει και οργανώνει την καθημερινή ζωή τους κατά την διαμονή τους στο προσχολικό περιβάλλον, δημιουργώντας έναν χώρο μάθησης και ανάπτυξης της έκφρασης και των ικανοτήτων τους (Κοντομήτσου και συν., 2018).

Ο παιδαγωγός θα πρέπει επίσης να χρησιμοποιεί το παιχνίδι ως μέσο μάθησης και αγωγής μέσα από το οποίο το κάθε παιδί έχει την ευκαιρία να εκφραστεί και να λάβει γνώσεις (Χατζηδήμου, 2008).

Επιπλέον, είναι σημαντικό να δημιουργεί ένα ευχάριστο περιβάλλον μάθησης μέσα στο οποίο τα παιδιά πειραματίζονται και εκφράζονται. Ο παιδαγωγός είναι το πρόσωπο εκείνο που πρέπει να παρέχει στα παιδιά άμεση πρόσβαση σε υλικά μέσω των οποίων μπορούν να λάβουν γνώσεις, να χρησιμοποιήσουν για κάποιο σκοπό (για

παράδειγμα κατασκευή) (Kostelnik, Soderman, & Whiren, 2007). Οι δράσεις του, στα πλαίσια της επαγγελματικής πρακτικής του, είναι ωφέλιμο να έχουν κοινό γνώμονα την ενίσχυση της έκφρασης και δημιουργικότητας του κάθε παιδιού.

Επιπλέον, ο παιδαγωγός συμβάλλει στην κοινωνικοποίηση των παιδιών παρέχοντας τους ενθάρρυνση και προτροπή να συμμετέχουν σε ομαδικά παιχνίδια και να αλληλοεπιδρούν με τα άλλα παιδιά. Είναι ωφέλιμο συνεπώς να εντάσσει στο ημερήσιο πρόγραμμα δραστηριότητες που αυξάνουν την κοινωνικότητα του κάθε παιδιού όπως για παράδειγμα παιχνίδια γνωριμίας, ομαδικά παιχνίδια ή με ζευγάρια, συμβολικά παιχνίδια (επαγγέλματα ή κοινωνικοί ρόλοι) (Νικολακάκη, Σώφρονα & Κιαμιλή, 2012).

Τα παιδιά θα πρέπει να ενισχύονται για ελεύθερη έκφραση και αυθορμητισμό καθώς με αυτό τον τρόπο επιτυγχάνουν την καλλιέργεια της ανάπτυξης των προσωπικών ικανοτήτων τους (Χατζηδήμου, 2008).

Βασικό έργο του επίσης είναι η δημιουργία μιας σχέσης εμπιστοσύνης και ασφάλειας με τα παιδιά, η οποία αποτελεί σημαντική βάση για την πραγματοποίηση των στόχων του (Kostelnik, Soderman, & Whiren, 2007). Μέσω της σχέσης αυτής, το παιδί νιώθει συναισθηματική ασφάλεια, πληρότητα και υποστήριξη. Εξάλλου είναι γνωστό πως το παιδί έχει ανάγκη να νιώθει εμπιστοσύνη, αναγνώριση, αγάπη και υποστήριξη προκειμένου να ενισχύεται η ανάπτυξη του (Αυγητίδου, 2001).

1.7 Η συνεργασία παιδαγωγού και γονέα

Στην σύγχρονη εποχή, στην προσχολική αγωγή θεωρείται ύψιστης σημασίας η συνεργασία μεταξύ γονέων και παιδαγωγών για ζητήματα που αφορούν τα παιδιά. Τα θέματα αυτά αφορούν την πρόοδο τους, τις πληροφορίες σχετικά με την ανάπτυξη τους καθώς και πληροφορίες για τις καθημερινές συνήθειες, ενδιαφέροντα και συμπεριφορές που παρουσιάζουν. Επίσης, μέσω της σχέσης αυτής, παρέχεται αμοιβαία ανατροφοδότηση ανάμεσα σε γονείς και παιδαγωγούς καθώς και υποστήριξη σε επίπεδο ανατροφής των παιδιών (Κοκκινάκη, 2006).

Οι γονείς δίνουν στους παιδαγωγούς πληροφορίες σχετικά με την καθημερινότητα και συμπεριφορά του παιδιού στο σπίτι ακόμα και των

συναισθημάτων ή αντιδράσεων των παιδιών. Είναι δυνατόν όμως να συμβεί και το αντίθετο δηλαδή οι παιδαγωγοί να δίνουν πληροφορίες στους γονείς σχετικά με ζητήματα που αφορούν τα παιδιά και την διαμονή τους στο προσχολικό περιβάλλον.

Η προσχολική αγωγή για να είναι αποτελεσματική θα πρέπει να βασίζεται στην γνώση των αναγκών, των επιθυμιών και των εμπειριών τόσο των ίδιων των παιδιών όσο και των οικογενειών τους. Συνεπώς, χαρακτηρίζεται ως ιδιαίτερα σημαντική η σχέση και συνεργασία μεταξύ οικογένειας και παιδαγωγών. Οι παιδαγωγοί θα πρέπει να προσπαθούν ώστε να δημιουργήσουν μια σχέση εμπιστοσύνης με τους γονείς των παιδιών προκειμένου να είναι αυξημένη η αποτελεσματικότητα των πρακτικών τους (Ευαγγέλου, 2017).

Η συνεργασία αυτή επιφέρει θετικά αποτελέσματα στην πρακτική της προσχολικής αγωγής και συγκεκριμένα φαίνεται πως βελτιώνει την άσκηση της αγωγής των παιδιών και τα κίνητρα τους, αυξάνει την αυτοεκτίμηση τους καθώς βασίζεται στις προσωπικές τους ανάγκες και ικανότητες και ενισχύεται η συναισθηματική έκφραση τους (Sakellariou & Rentzou, 2008).

2. Maria Montessori και η παιδαγωγική της μέθοδος

Στο παρόν κεφάλαιο θα γίνει αναφορά στην ζωή και το έργο της Maria Montessori, στην παιδαγωγική της μέθοδο, τις 10 βασικές αρχές της και στους τομείς ανάπτυξης της μεθόδου της. Επίσης, θα περιγράψουν η Μοντεσσοριανή τάξη και το παιδαγωγικό υλικό, ο ρόλος του παιδαγωγού καθώς και η σημασία της συνεργασίας μεταξύ γονέα και παιδαγωγού.

2.1 Η ζωή και το έργο της Maria Montessori

Η Maria Montessori (Μαρία Θέκλα Αρτεμισία Montessori/Maria Thekla Artemisia Montessori) αποτελεί μια σπουδαία προσωπικότητα που έχει αφήσει κληροδότημα ένα σπουδαίο παιδαγωγικό έργο. Γεννήθηκε στις 31 Αυγούστου 1870 σε ένα χωριό της Ανκόνα της Ιταλίας από γονείς που της παρείχαν όλα τα εφόδια για την μόρφωση της. Πέθανε στην Ολλανδία το 1952 (Κυργιαννή, 2014).

Ο δυναμικός χαρακτήρας της και οι φιλοδοξίες που είχε για την ζωή της την έκαναν παρά τα εμπόδια της εποχής να διεκδικήσει το δικαίωμα φοίτησης της στο Πανεπιστήμιο της Ρώμης, κάτι που ήταν πρωτόγνωρο για την εποχή καθώς τα κορίτσια δεν δύναντο να φοιτήσουν εκεί (Κυργιαννή, 2014).

Σπούδασε Ιατρική και αφού ολοκλήρωσε τις σπουδές της στην σχολή αυτή, αποτελώντας την πρώτη γυναίκα ιατρό, συνέχισε σπουδάζοντας Παιδαγωγικά, Φιλοσοφία και Ψυχολογία στο Πανεπιστήμιο της Ρώμης. Εργάστηκε αρχικά στο Πανεπιστήμιο της Ρώμης στο ψυχιατρικό τμήμα, ως βοηθός όπου ασχολήθηκε με παιδιά με νοητική υστέρηση. Διαπίστωσε πως τα παιδιά αυτά δεν έχουν κάποιο είδος παιχνιδιού το οποίο ενισχύει την ανάπτυξη της νοημοσύνης τους. Η ενασχόληση της με τα παιδιά αυτά είχε ως αποτέλεσμα την θεώρηση πως η παιδαγωγική είναι αναγκαίο να «συνεργάζεται» με την ιατρική προκειμένου να υπάρχει αποτελεσματική θεραπεία για τα παιδιά αυτά (Stein, 2012).

Η Maria Montessori προέβη στην δημιουργία παιδαγωγικού υλικού και εποπτικών μέσων διδασκαλίας προκειμένου τα παιδιά μέσω αυτών να μπορούν να

κατανοούν ευκολότερα τα μαθήματα που τους παρέχονταν και ειδικότερα για τα παιδιά με ειδικές ανάγκες ήταν ένας τρόπος απόκτησης κινήτρων (Stein, 2012).

Η Maria Montessori είχε επίσης πλούσιο συγγραφικό έργο, η θεματολογία του οποίου ποίκιλλε περιλαμβάνοντας την ιατρική και την παιδαγωγική. Πολλά βιβλία της μεταφράστηκαν σε πολλές γλώσσες του κόσμου (Κυργιαννή, 2014). Το πρώτο της έργο είχε τίτλο «η ανακάλυψη του παιδιού» και γράφτηκε το 1909. Το 1911 αποτέλεσε την χρονιά δημοσίευσης του πρώτου επίσημου έργου της, με τίτλο «Μέθοδος βασικής παιδαγωγικής εφαρμοζόμενης στην αγωγή του παιδιού μέσα στα «Σπίτια των παιδιών». Σ' αυτό το έργο είναι εμφανής η προσήλωση στο έργο της και η αγάπη που έτρεφε για τα παιδιά αλλά και την δουλειά της. Η δημοτικότητα που απόκτησε από την αρχή το έργο αυτό οδήγησε στην μετάφραση του σε αγγλικά, γερμανικά, ιταλικά και λοιπά (Αγγουριά, 2018).

Το 1936, το φασιστικό κίνημα αποφασίζει να κλείσει τα σχολεία που ίδρυσε, γεγονός που την οδήγησε στην φυγή της στην Ινδία, το 1939 έως το 1947, όπου ενσωμάτωσε στα ινδικά σχολεία τις μεθόδους της (Stein, 2012).

Η Maria Montessori υποστήριζε πως η αγωγή που το παιδί θα λάβει τα πρώτα έξι χρόνια της ζωής του είναι ύψιστης σημασίας καθώς θα διαμορφώσουν την προσωπικότητα και τον χαρακτήρα του. Υποστήριζε επίσης πως η μάθηση αποτελεί μια ενεργή διαδικασία για το παιδί καθώς από την φύση του χαρακτηρίζεται από έντονη δραστηριότητα (Κυργιαννή, 2014).

2.2 Η παιδαγωγική μέθοδος της Maria Montessori

Ο διευθυντής - πολιτικός μηχανικός του Ρωμαϊκού Ινστιτούτου Ακινήτων, Edward Talamo στην προσπάθειά του να κάνει καλύτερη την διαβίωση και ζωή κάποιων κατοίκων της Ρώμης που παρουσίαζαν άσχημες συνθήκες διαβίωσης δημιούργησε άνετες οικοδομές. Για τα παιδιά που ζούσαν στις οικοδομές αυτές κρίθηκε σημαντική η συνεισφορά της Maria Montessori, σχετικά με την οργάνωση των μικρών παιδιών που ζούσαν εκεί (Κυργιαννή, 2014).

Αυτή ήταν η αρχή για την δημιουργία ενός θεσμού, ο οποίος έλαβε παγκόσμιες διαστάσεις και επηρέασε σε μεγάλο βαθμό την παιδαγωγική επιστήμη. Στο πρώτο

«Σπίτι», η φροντίδα των παιδιών λάμβανε χώρα από μια γυναίκα, χωρίς παιδαγωγική κατάρτιση και η αγωγή που λάμβαναν αφορούσε την «αγωγή των αισθήσεων, την αγωγή των μυών, την αγωγή της ευφυΐας, την αγωγή των κοινωνικών συναισθημάτων και τέλος, την ηθική της βούλησης» (Thesing, 1999: 149 όπ. αναφ. στο Μπουτζιακάκη & Δικαστοπούλου, 2015). Το πρώτο αυτό σπίτι αποτέλεσε το έναυσμα για την δημιουργία της μεθόδου της Montessori καθώς αποτέλεσε μέσο παιδαγωγικής έρευνας και εργαστήριο (Κυργιαννή, 2014).

Τα *Σπίτια των Παιδιών* αποτέλεσαν τα πρώτα κέντρα προσχολικής αγωγής που ιδρύθηκαν από την Maria Montessori. Συγκεκριμένα, ήταν μια μορφή παιδαγωγικού ιδρύματος για παιδιά ηλικίας έως 6 ετών, τα οποία προέρχονταν από φτωχές οικογένειες, χωρίς μόρφωση και με δυσκολίες στην διαγωγή τους και διέμεναν στα σπίτια αυτά (Αγγουριά, 2018). Ο πρώτος αριθμός των παιδιών των Σπιτιών αυτών ήταν 60 παιδιά (Κυπριανός, 2007a).

Η Montessori πίστευε πως τα παιδιά έχουν την ικανότητα να μάθουν αρκεί να τους δοθεί ελευθερία και κατανόηση αναφορικά με τον προσωπικό ρυθμό μάθησης τους. Θεωρούσε πως τα παιδιά αυτά παρουσίαζαν χαρακτηριστικά που διάφεραν σε σχέση με τις θεωρήσεις των ενηλίκων και πιο ανώτερα. Επίσης, πίστευε πως το περιβάλλον θα πρέπει να διαθέτει ελκυστικούς χώρους και πλούσια υλικά, ώστε να ενισχύεται η διαδικασία της μάθησης (Αγγουριά, 2018).

Έτσι, εφάρμοσε τις πρακτικές της και τα παιδιά αυτά δέχτηκαν θετικές επιρροές καθώς άρχισαν να εργάζονται μόνα τους αποκτώντας γνώσεις και δεξιότητες γραφής και ανάγνωσης (Μπουτζιακάκη & Δικαστοπούλου, 2015).

Στα *Σπίτια των Παιδιών*, το παιδί ενθαρρύνεται για ανεξαρτησία και αυτονομία, έννοιες που είναι ύψιστης σημασίας για την ανάπτυξη τους (Μπουτζιακάκη & Δικαστοπούλου, 2015). Η μέθοδος της Montessori προάγει την αυτονομία και ανεξαρτησία του παιδιού σε ένα περιβάλλον που ενισχύει την σωματική και πνευματική του ανάπτυξη (Roopnarine & Johnson, 2006).

Το περιβάλλον στα *Σπίτια* αυτά ήταν ειδικά διαμορφωμένο για τα παιδιά και συγκεκριμένα διέθετε έπιπλα τα οποία ήταν σε πλήρη αναλογία με την σωματική διάπλαση των παιδιών (για παράδειγμα μικρά τραπέζια & καρέκλες), τα ενδιαφέροντα τους καθώς και με τις ανάγκες τους (Roopnarine & Johnson, 2006).

Τα Σπίτια του Παιδιού ως θεσμός είχαν κοινωνικό και παιδαγωγικό στόχο. Ο κοινωνικός στόχος εστίαζε στην κοινωνικοποίηση των παιδιών αυτών μέσω της αγωγής που παρέχονταν ενώ ο παιδαγωγικός στόχος εστίαζε στην οικειότητα που έπρεπε να νιώθει το κάθε παιδί στο σχολείο που φοιτά. Στα Σπίτια παρέχονταν ελευθερία στα παιδιά και με αυτό τον τρόπο η Montessori συγκέντρωνε πληροφορίες που εμπλούτιζαν και ενίσχυαν την δημιουργία της μεθόδου της (Κυργιαννή, 2014).

Η Montessori μέσω των Σπιτιών αυτών προέβη σε ανάπτυξη της προσωπικής της παιδαγωγικής θεωρίας, η οποία περιλάμβανε τρία βασικά στοιχεία: το περιβάλλον, το δάσκαλο και το υλικό διαπαιδαγώγησής (Marshall, 2017).

Η Maria Montessori τονίζει την σημασία που έχει η ένδειξη σεβασμού απέναντι στο κάθε παιδί ξεχωριστά, στο οποίο θα πρέπει να παρέχεται ένα υποστηρικτικό περιβάλλον μάθησης με πληθώρα υλικών. Επίσης, σημαντική είναι η ενίσχυση της αυτενέργειας των παιδιών, η οποία συμβάλλει στην κατάκτηση αυτονομίας και αυτοελέγχου (Μπουτζιακάκη & Δικαστοπούλου, 2015).

Κύρια έννοια στην παιδαγωγική μέθοδο της Montessori είναι η ελευθερία, η οποία δίνει το έναυσμα στα παιδιά να αποκτήσουν γνώσεις και να προοδεύσουν σύμφωνα με τον προσωπικό τους ρυθμό ανάπτυξης. Η ελευθερία αυτή απαιτεί την σωστή οργάνωση του περιβάλλοντος με κατάλληλα διαμορφωμένο χώρο, ο οποίος είναι εξοπλισμένος με κατάλληλα υλικά (Ackerman, 2019).

Η μέθοδος Montessori έχει επηρεάσει σημαντικά την παιδαγωγική επιστήμη παρουσιάζοντας θετικά αποτελέσματα και αρκετά πλεονεκτήματα από την εφαρμογή της. Αρχικά, φαίνεται πως προάγει την ανεξαρτησία των παιδιών και την αλληλεπίδραση με άλλα παιδιά διαφορετικών ηλικιών πολλές φορές μεταξύ τους. Το κάθε παιδί έχει την ελευθερία επιλογής ενασχόλησης του με μια δραστηριότητα ή ένα αντικείμενο χωρίς την περίπτωση επιβολής. Ενισχύεται ο σεβασμός προς τον εαυτό του παιδιού αλλά και ο σεβασμός προς το περιβάλλον (Καλύβα, 2020).

Επιπλέον, όπως αναφέρει ο Holtstiege (2012) (οπ. αναφ. στο Μπουτζιακάκη & Δικαστοπούλου, 2015) η μέθοδος της Montessori προτάσσει την ενεργητική μάθηση μέσα σε ένα περιβάλλον επαρκώς προετοιμασμένο όπου το παιδί έρχεται σε επαφή με τις έννοιες της υπευθυνότητας και συνεργασίας με άλλα παιδιά.

2.3 Οι 10 αρχές της Maria Montessori

Η Maria Montessori όπως υποστηρίζουν οι Μπουτζιακάκη & Δικαστοπούλου (2015, σ. 11) θεμελίωσε το παιδαγωγικό της έργο στην βάση 10 αρχών.

Οι αρχές αυτές είναι: η ελευθερία του παιδιού, το προετοιμασμένο περιβάλλον, το απορροφητικό μυαλό και οι ευαίσθητες περίοδοι, το παιδί ως οικοδόμος ανθρώπων, η πόλωση της προσοχής, τα τρία βήματα της μάθησης, το μάθημα της σιωπής, απομόνωση ενός ακινήτου στο υλικό- περιορισμός υλικού, ο νέος δάσκαλος και η φύση της εκπαίδευσης.

Ο Morrison (2007, οπ. αναφ. Χασάπης, 2013) περιγράφει πέντε αρχές που αποτελούν σημαντικό δείγμα του τρόπου εφαρμογής της μεθόδου της Montessori σε διάφορα προγράμματα των Ηνωμένων Πολιτειών. Η πρώτη αρχή είναι ο σεβασμός του παιδιού που θα πρέπει να επιδεικνύεται από τους παιδαγωγούς προκειμένου να ενισχυθεί η ανάπτυξη του. Το παιδί είναι καίριας σημασίας να αντιμετωπίζεται ως μοναδική οντότητα από τους ενήλικες, η οποία διαθέτει τις προσωπικές του ανάγκες και επιθυμίες. Το «απορροφητικό» και δεκτικό μυαλό που διαθέτει το παιδί είναι μια αρχή που τονίζει την ικανότητα που έχει το παιδί να λάβει γνώσεις και πληροφορίες.

Η Montessori θεωρούσε πως υπάρχουν περίοδοι στην ζωή του παιδιού ιδιαίτερα κρίσιμες, οι ευαίσθητες περίοδοι, στις οποίες εντοπίζεται περιορισμός στην απόκτηση κάποιου καθοριστικού, για το κάθε παιδί, χαρακτηριστικού. Σε περίπτωση που το χαρακτηριστικό αυτό αποκτηθεί, παύει να υφίσταται η ευαίσθητη περίοδος (Marshall, 2017). Οι ευαίσθητοι περίοδοι αποτελούν διαστήματα όπου το παιδί εμποδίζεται στην λήψη νέων πληροφοριών και εκμάθηση συμπεριφορών και δεξιοτήτων. Η περίοδος αυτή μπορεί να παρουσιαστεί στην ζωή του παιδιού κάποια ακαθόριστη στιγμή, συνεπώς οι γονείς και οι παιδαγωγοί είναι σημαντικό να μπορούν να προβούν στην αναγνώριση της αλλά και σε παρεμβατικές δράσεις (Χασάπης, 2013).

Το προετοιμασμένο περιβάλλον ως αρχή αναφέρεται στην σημασία που έχει η προετοιμασία, ως ενισχυτικός παράγοντας μάθησης μέσω της διάθεσης εκπαιδευτικών υλικών και εμπειριών (Κάτσιου- Ζαφρανά, 1990). Κύριο χαρακτηριστικό ενός προετοιμασμένου περιβάλλοντος είναι η ελευθερία (Χασάπης, 2013).

Η αυτοεκπαίδευση περιλαμβάνει τις έννοιες της αυτό-μόρφωσης και αυτό-αγωγής καθώς η Montessori υποστήριζε πως το παιδί μπορεί να διδάσκεται μόνο του βάσει των αναγκών του και του αναπτυξιακού σταδίου στο οποίο βρίσκεται (Ντάρας και συν., 2014).

2.4 Βασικοί τομείς ανάπτυξης στην μέθοδο της Maria Montessori

Η Montessori θεωρούσε πως είναι καίριας σημασίας η ανάπτυξη της κινητικής, γλωσσικής και αισθητηριακής εκπαίδευσης καθώς και η ανάπτυξη της γλωσσικής εκπαίδευσης που περιλαμβάνει τη διδασκαλία της γραφής, των μαθηματικών και της ανάγνωσης (Αγγουριά, 2018).

Η Montessori υποστήριζε πως το κάθε παιδί έχει έντονη την ανάγκη για κατανόηση του κόσμου γύρω του προκειμένου να συμμετέχει σε αυτόν και να τον διαμορφώσει με τον δικό του τρόπο. Η ανάγκη του παιδιού για κίνηση είναι αυξημένη συνεπώς το προσχολικό πλαίσιο θα πρέπει να στοχεύει στην ανάπτυξη της κινητικότητας του. Κύριος στόχος του παιδαγωγού- δασκάλου είναι η μετατροπή των κινήσεων του παιδιού από παιδαγωγικά αδιάφορες σε παιδαγωγικές σκόπιμες ώστε να κατανοούν την εκτέλεση μιας πράξης και κίνησης με συγκροτημένο τρόπο (Κυργιαννή, 2014).

Η κινητική εκπαίδευση αφορά την ανάπτυξη της λεπτής και αδρής κινητικότητας και περιλαμβάνει δραστηριότητες που έχουν σχέση με την καθημερινότητα των παιδιών και την προσωπική φροντίδα τους, όπως για παράδειγμα πλύσιμο, φροντίδα ζώων ή φυτών και λοιπά. Επίσης, περιλαμβάνονται ρυθμικές ασκήσεις και ασκήσεις γυμναστικής που βελτιώνουν την αδρή κινητικότητα και ασκήσεις λεπτής κινητικότητας για παράδειγμα φερμουάρ, δέσιμο παπουτσιών και λοιπά. Η Montessori ενσωματώνει την θεωρία της ένα είδος ελεύθερης γυμναστικής βάσει των οργανικών συστημάτων. Συγκεκριμένα, κατηγοριοποιεί την γυμναστική σε εκπαιδευτική, αναπνευστική, λαρυγγοφωνητική και υποχρεωτική (για παράδειγμα βάδισμα) (Ackerman, 2019).

Οι αισθήσεις βοηθούν το παιδί να κατανοήσει τον κόσμο γύρω του μέσω της σωματικής επαφής που μπορεί να έχει με τα υλικά και αντικείμενα που υπάρχουν στον περιβάλλοντα χώρο (Δούβρη & Πουλημά, 2011). Η αισθητηριακή εκπαίδευση

στοχεύει στο να αναπτυχθούν οι αισθήσεις των παιδιών με δραστηριότητες που περιλαμβάνουν στερεά γεωμετρικά σχήματα που πρέπει να αναγνωρίσουν τα παιδιά με κλειστά μάτια και επίπεδα σχήματα διαφορετικών διαστάσεων που πρέπει να τοποθετηθούν στις ανάλογες υποδοχές. Στην αισθητηριακή εκπαίδευση περιλαμβάνονται επίσης ορθογώνιες πλάκες με λείο ή τραχή άγγιγμα για να γίνεται αντιληπτό από τα παιδιά καθώς και με διαφορετικές αποχρώσεις για τοποθέτηση στην σειρά. Πέρα από τις δραστηριότητες που χρησιμοποιούνται για την ενίσχυση της όρασης και αφής, υπάρχουν και οι δραστηριότητες που στοχεύουν στην ανάπτυξη της ακοής για παράδειγμα ξεχωρίζω τα ζώα από τους ήχους που κάνουν (Αγγουριά, 2018).

Η γλωσσική εκπαίδευση αφορά δραστηριότητες που χρησιμοποιούνται για να αναπτυχθεί ο προφορικός λόγος, η γραφή και η ανάγνωση. Γίνεται χρήση παραμυθιών και μύθων, όπως και δραστηριότητες εξάσκησης γραφής και ανάγνωσης. Για την γραφή επιλέγονται προπαρασκευαστικές ασκήσεις, διδακτικό υλικό (για παράδειγμα για σχήμα γραμμάτων) καθώς και συνδυασμός γραφής και ανάγνωσης. Η επανάληψη των ασκήσεων αυτών συμβάλλει στην σύνδεση μεταξύ οπτικής, ακουστικής και κιναισθητικής αντίληψης (Κυργιαννή, 2014).

Η διδασκαλία των μαθηματικών επιτυγχάνεται μέσω ασκήσεων για εξάσκηση γραφής των αριθμών και το δεκαδικό σύστημα μαθαίνεται με την βοήθεια χαντρών, οι οποίες μπορούν να χρησιμοποιηθούν και για την εκμάθηση των τεσσάρων μαθηματικών πράξεων (Αγγουριά, 2018).

Μια διαφορετική διάκριση του προγράμματος της μεθόδου Montessori περιλαμβάνει οκτώ κατηγορίες δραστηριοτήτων: ασκήσεις πρακτικής ζωής, γυμναστική, αγροτική εργασία με φροντίδα ζώων και φυτών, χειρωνακτική εργασία, αγωγή των αισθήσεων, γλώσσα, γραφή και ανάγνωση, αριθμητική, μουσική εκπαίδευση (Μπουτζιακάκη & Δικαστοπούλου, 2015).

Οι ασκήσεις πρακτικής ζωής αφορούν την φροντίδα του περιβάλλοντος, την αυτό-φροντίδα και μαθήματα κοινωνικής συμπεριφοράς. Η γυμναστική αφορά την ανάπτυξη των φυσιολογικών κινήσεων των παιδιών, η οποία θα πρέπει να χαρακτηρίζεται από ελευθερία. Η αγροτική εργασία που περιλαμβάνει την φροντίδα ζώων και φυτών αφορά την αύξηση του σεβασμού απέναντι σε στοιχεία του περιβάλλοντος. Η χειρωνακτική εργασία περιλαμβάνει την αγγειοπλαστική τέχνη όπου αυξάνει την αίσθηση παραγωγικότητας των παιδιών. Η αγωγή των αισθήσεων εστιάζει

στην καλλιέργεια των αισθήσεων και η γλώσσα, γραφή και ανάγνωση παρέχει στο κάθε παιδί τις βασικές δεξιότητες. Η αριθμητική βοηθά τα παιδιά στην καθημερινότητα τους προκειμένου να είναι ικανά να υπολογίζουν ποσότητες και αριθμούς. Η μουσική εκπαίδευση θεωρείται σημαντική για την ανάπτυξη του παιδιού, για αυτό το λόγο η Montessori ανέπτυξε δώδεκα κυλίνδρους με διαφορετικά χρώματα και διαφορετικό ήχο και τα μουσικά κουδουνάκια που βοηθούν τα παιδιά να μάθουν τις νότες (Μπουτζιακάκη & Δικαστοπούλου, 2015).

2.5 Το προσχολικό περιβάλλον και η Μοντεσσοριανή τάξη

Το προσχολικό περιβάλλον είναι σημαντικό να παρέχει στο παιδί την αίσθηση ασφάλειας και οικειότητας έτσι κρίνεται αναγκαίο να διακρίνεται από ησυχία, τάξη και να έχει τον κατάλληλο εξοπλισμό (Τυμπα, Karavida & Charissi, 2019). Μέσα στο περιβάλλον αυτό εξάλλου το παιδί έχει αυξημένες πιθανότητες να αποκτήσει αυτοπεποίθηση, αυτοέλεγχο και ανεξαρτησία (Ross, 2012).

Το περιβάλλον της τάξης θα πρέπει να είναι έτσι διαμορφωμένο που να επιτρέπει την ελευθερία έκφρασης και δράσης των παιδιών, ενισχύοντας την αυτονομία τους (Τυμπα, Karavida & Charissi, 2019). Η ελευθερία αυτή της έκφρασης επιτρέπει στα παιδιά να δείξουν με έμμεσο τρόπο τις πραγματικές ανάγκες τους και να εκδηλώσουν συμπεριφορές που έχουν σημαντικό νόημα για αυτά. Η ελευθερία αποτελεί ταυτόχρονα διδακτικό μέσο αλλά και παιδαγωγικό στόχο (Κυργιαννή, 2014)

Συγκεκριμένα, η ελευθερία του παιδιού του επιτρέπει την αυθόρμητη εκδήλωση προτιμήσεων, συναισθημάτων και δυνατοτήτων και παρέχει στον παιδαγωγό την ευκαιρία να διαπιστώσει τις πραγματικές ανάγκες του παιδιού και τα χαρακτηριστικά του, στοιχεία που συμβάλλουν στην κατάλληλη διαμόρφωση του περιβάλλοντος (Μπουτζιακάκη & Δικαστοπούλου, 2015).

Το παιδί μέσα στο περιβάλλον είναι ουσιαστικό να επιλέγει την θέση που θέλει να καταλάβει στο χώρο μόνο του, θέση με την οποία βιώνει ευχαρίστηση καθώς και τα πρόσωπα με τα οποία θέλει να παίζει μαζί τους και να αλληλοεπιδράσει (Φραγκούλη, 2000b Marshall, 2017).

Το περιβάλλον βασίζεται επίσης στα αντικείμενα που το περιβάλλουν και στα οποία η Montessori έκανε τροποποιήσεις προκειμένου η χρήση τους από τα παιδιά να διευκολύνεται. Ένα περιβάλλον που είναι διαμορφωμένο, βάσει των παιδιών και των προσωπικών αναγκών τους, τους επιτρέπει να μπορούν να κινούνται ελεύθερα στο χώρο μαθαίνοντας τον, να χρησιμοποιούν τα αντικείμενα καθώς και ευκαιρίες για αλληλεπίδραση με το περιβάλλον και διόρθωση λαθών όπου είναι αναγκαίο. Το περιβάλλον αυτό δίνει ευκαιρία στα παιδιά για αυτοεξυπηρέτηση και ικανοποίηση των προσωπικών τους αναγκών χωρίς να είναι αναγκαίο να ζητήσουν την βοήθεια ενηλίκου, γεγονός που συνεπάγεται την αύξηση της ανεξαρτησίας τους (Κυργιαννή, 2014).

Σύμφωνα με την Montessori, ο τρόπος διαπαιδαγώγησης των παιδιών στην τάξη του προσχολικού πλαισίου, θα πρέπει να στηρίζεται στην παρατήρηση τους, που θα πρέπει να γίνεται με άμεσο τρόπο (Μπουτζιακάκη & Δικαστοπούλου, 2015).

2.6 Το Μοντεσσοριανό παιδαγωγικό υλικό

Το υλικό που δημιούργησε η Montessori ήταν αποτελούμενο από αντικείμενα, μέσω των οποίων τα παιδιά είχαν την ευκαιρία να βιώσουν διαφορετικές και πλούσιες εμπειρίες μέσω της σωματικής έκφρασης (Κυπριανός, 2007a , Gustafsson, 2018).

Το διέκρινε σε τρεις κατηγορίες: υλικό πρακτικής ζωής, αισθητηριακό υλικό και υλικό μαθηματικών και γλώσσας. Το υλικό πρακτικής ζωής αφορούσε υλικά σχετιζόμενα με την καθημερινότητα του ατόμου όπως για παράδειγμα πετσέτες, σκούπες και λοιπά τα οποία έδιναν την ευκαιρία στα παιδιά να προετοιμαστούν για την μάθηση που θα λάμβαναν σε μεταγενέστερο στάδιο στο σχολείο. Το παιδί μέσω των υλικών αυτών αποκτά αυτονομία και ανεξαρτησία (Ackerman, 2019).

Το αισθητηριακό υλικό αυξάνει την ανάπτυξη των αισθήσεων του παιδιού. Συγκεκριμένα, για την ανάπτυξη της όρασης υπάρχουν υλικά με πληθώρα μεγεθών, σχημάτων και χρωμάτων, της αφής υφάσματα και επιφάνειες και της ακοής υλικά που παράγουν ήχους που τα παιδιά πρέπει να αναγνωρίσουν. Επιπλέον, για την ανάπτυξη της γεύσης, δίνεται η ευκαιρία στα παιδιά να έρθουν σε επαφή με κάποιο ξινό, γλυκό ή αλμυρό υλικό το οποίο πρέπει να αναγνωρίσουν ενώ για την ανάπτυξη της όσφρησης

καλούνται να ξεχωρίσουν μεταξύ διαφορετικών μυρωδιών (Φραγκούλη, 2000a). Το υλικό των μαθηματικών και της γλώσσας περιλαμβάνει υλικά που χρησιμοποιούνται με σκοπό το παιδί να καταφέρει να αναπτύξει διαφορετικές έννοιες (για παράδειγμα ράβδοι, χάρτες, κάρτες, κύβοι, αλυσίδες με χάντρες, και λοιπά).

Το παιδαγωγικό υλικό που χρησιμοποίησε, χαρακτηρίζεται από δυνατότητα αυτοδιόρθωσης, που σημαίνει πως το παιδί έχει την ευκαιρία να βλέπει το λάθος του και να μπορεί να το διορθώσει (Samsonova, 2019).

Το παιδαγωγικό υλικό συνδέεται με το περιβάλλον και ο παιδαγωγός θα πρέπει να εξοικειώνει το παιδί με το υλικό αυτό παρουσιάζοντας σταδιακά «κομμάτια» του. Το υλικό αυτό χρησιμοποιείται από το παιδί για διάφορους παιδαγωγικούς λόγους και με διαφορετικούς τρόπους. Το κάθε παιδί επιλέγει μόνο του χωρίς παρεμβάσεις το υλικό με το οποίο θέλει να ασχοληθεί και αυτή η απουσία παρέμβασης του παιδαγωγού είναι σημαντική καθώς η επιλογή του παιδιού είναι απόδειξη της ελευθερίας του (William & Keith, 2010).

Το παιδαγωγικό υλικό που δημιούργησε και χρησιμοποίησε η Μαρία Montessori αναφέρεται περιληπτικά ακολούθως: φαρδιά και μακριά σκάλα, ξύλινες βάσεις με κυλίνδρους, μακρόστενες πλάκες με επιφάνειες είτε λείες είτε τραχιές, ροζ πύργος με ξύλινους κύβους που διαφέρουν μεταξύ τους σε χρώμα και μέγεθος, ξύλινες πλάκες, υφάσματα διαφορετικής ποιότητας και υφής, επίπεδα γεωμετρικά σχήματα, καρτέλες με γεωμετρικά σχήματα, κύλινδροι, μουσικά καμπανάκια, γράμματα από γυαλόχαρτο, κινητό αλφαβητάρι, ράβδοι για την πρόσθεση ή αφαίρεση, πλαίσια για την εκμάθηση πρακτικών κινήσεων για παράδειγμα δέσιμο κορδονιών, μουσικό πεντάγραμμο και λοιπά (Houssaye, 2000). Τα παραπάνω παιδαγωγικά υλικά είναι κατασκευασμένα από φυσικά υλικά τα οποία παρέχουν ασφάλεια στην χρήση χωρίς τοξικές ουσίες (Samsonova, 2019).

Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός πως κάθε παιδαγωγικό υλικό και παιχνίδι είναι μοναδικό προκειμένου να εμποδίζεται τυχόν τάση μίμησης και να εξασφαλίζεται πως η επιλογή του παιδιού βασίζεται στις ανάγκες που έχει την δεδομένη στιγμή (Φραγκούλης, 2000a Marshall, 2017).

Κύρια πλεονεκτήματα των υλικών που χρησιμοποιεί η Montessori είναι η συστηματική διάταξη και η παροχή επιβεβαίωσης και ασφάλειας σε προσωπικό

επίπεδο, πλεονεκτήματα που ενισχύουν την κοινωνική προσαρμογή του παιδιού (Μπουτζιακάκη & Δικαστοπούλου, 2015).

2.7 Ο ρόλος του παιδαγωγού- δασκάλου στην Μοντεσσοριανή τάξη

Ο δάσκαλος στην τάξη, σύμφωνα με την Montessori, αποτελεί βοηθό, πρότυπο και παρατηρητή, ο οποίος θα πρέπει να κατέχει γνώση για το κάθε παιδί. Το κύριο έργο του είναι η ενεργοποίηση της προσωπικότητας του παιδιού μέσω της δημιουργίας ενός κατάλληλου περιβάλλοντος, βασισμένο στις ανάγκες των παιδιών (Ντάρας και συν., 2014).

Ο παιδαγωγός- δάσκαλος, όπως αναφέρει ο Grindel (2007, οπ.αναφ. στο Μπουτζιακάκη & Δικαστοπούλου, 2015) θα πρέπει να στηρίζει το παιδί, να του παρέχει ελευθερία για να εκφράζεται και να έχει παθητική στάση ώστε να αναδειχθεί η ενεργητικότητα του παιδιού. Είναι σημαντικό συνεπώς να γνωρίζει ποια είναι τα προσωπικά του ενδιαφέροντα ώστε με την επιλογή των κατάλληλων δραστηριοτήτων το κάθε παιδί να μπορεί να εξελισσεται. Η γνώση αυτή σχετικά με τα ενδιαφέροντα των παιδιών, τον βοηθά να συντονίζει το περιβάλλον βάσει αυτών ώστε να υπάρχει ανταπόκριση.

Ο παιδαγωγός- δάσκαλος έχει κύριο ρόλο στην προετοιμασία και φροντίδα του περιβάλλοντος παρέχοντας του το κατάλληλο παιδαγωγικό υλικό μέσα σε έναν χώρο καθαρό και τακτοποιημένο. Επίσης, διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στον τρόπο που είναι οργανωμένο το περιβάλλον, το οποίο θα πρέπει να χαρακτηρίζεται από την διατήρηση της τάξης και των κατάλληλων εξοπλισμών και υλικών, ώστε να αναπτυχθεί η γνωστική και ηθική τάξη του παιδιού. Επιπλέον, είναι σημαντικό να αξιοποιούνται οι προσωπικές δυνατότητες και η δυναμικότητα του παιδιού, ώστε να επιτυγχάνεται ενθάρρυνση της επιθυμίας του να ασχοληθεί με δραστηριότητες και υλικά κατάλληλα για αυτό. Ο παιδαγωγός διευκολύνει επίσης σημαντικά στην ανάπτυξη τόσο της συγκέντρωσης όσο και της προσοχής (Ackerman, 2019).

Η παρατήρηση επιτρέπει στον δάσκαλο- παιδαγωγό την επιτυχή και στοχευμένη πρόταση για ενασχόληση με κατάλληλες δραστηριότητες βάσει του επιπέδου ανάπτυξης των παιδιών (Ντάρας και συν., 2013). Μέσω της παρατήρησης, ο δάσκαλος

χωρίς να έχει επεμβατικό ρόλο βλέπει αν υπάρχουν δυσκολίες, τις οποίες προσπαθεί να δώσει λύσεις, με την σύμφωνη γνώμη του παιδιού και τους δείχνει με απλό τρόπο πως να κάνουν σωστή χρήση των υλικών (Κυργιαννή, 2014).

Υπάρχουν τρία στάδια παιδαγωγικής ελευθερίας αναφορικά με τον παιδαγωγό στην Μοντεσσοριανή τάξη. Αρχικά, το παιδί θα πρέπει να μπορεί να έχει ελευθερία στην επιλογή του αντικειμένου με το οποίο επιθυμεί να ασχοληθεί ενώ ο παιδαγωγός το διδάσκει σχετικά με την χρήση του υλικού. Στο επόμενο στάδιο, εξασφαλίζεται η παροχή περισσότερης ελευθερίας και οι παρεμβάσεις του εκπαιδευτικού γίνονται με διακριτικό τρόπο. Στο τρίτο στάδιο, το παιδί απολαμβάνει την ελευθερία συγκέντρωσης στην επιλεγμένη δραστηριότητα, στην οποία οι παρεμβάσεις του δασκάλου είναι αρκετά περιορισμένες (Μπουτζιακάκη & Δικαστοπούλου, 2015). Οι ικανότητες που θα πρέπει να αποκτηθούν είναι η δυναμικότητα χαρακτήρα, το θάρρος, η ετοιμότητα, η πνευματική δύναμη και πρακτικές δεξιότητες (Stein, 2012).

Η ελευθερία στο παιδί δίνει ευκαιρίες ανακάλυψης των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών και αναγκών του, στοιχεία που ενισχύονται μέσω της διαχείρισης του υλικού και αξιοποίησης των προσωπικών του αναγκών. Η ελευθερία αυτή συνδέεται με τον αυθορμητισμό του παιδιού (Κοντομήτσου και συν., 2018).

Όπως έχει αναφερθεί, η Montessori υποστήριζε την σχέση του παιδιού με τα παιδαγωγικά υλικά του περιβάλλοντος του συνεπώς ο δάσκαλος- παιδαγωγός είναι καίριας σημασίας να κατέχει γνώσεις των υλικών αυτών και να υλοποιεί σωστή παρουσίαση τους για την καθοδήγηση του (Αγγουριά, 2018).

Τέλος, η Montessori υποστήριζε πως ο παιδαγωγός- δάσκαλος είναι ωφέλιμο να θεωρείται από το παιδί ως βοηθός που το καθοδηγεί και το βοηθά με φιλική διάθεση από τον κλασικό ρόλο του παιδαγωγού- δασκάλου (Κυπριανός, 2007a).

2.8 Συνεργασία μεταξύ γονέων και παιδαγωγών

Η Montessori θεωρούσε ιδιαίτερα σημαντική την σχέση εμπιστοσύνης και συνεργασίας μεταξύ γονέων και παιδαγωγών καθώς και οι δύο πλευρές διαδραματίζουν σπουδαίο ρόλο στην ανάπτυξη και εκπαίδευση του παιδιού.

Το παιδί, λόγω της έντονης εσωτερικής ανάγκης του για φροντίδα και αγάπη, παρουσιάζει εξάρτηση από τους σημαντικούς άλλους της ζωής του που είναι οι γονείς αλλά και οι παιδαγωγοί, ειδικά τα πρώτα χρόνια.

Διαπιστώνεται συνεπώς η σημασία που έχει η από κοινού θεμελίωση των συνθηκών που ενισχύουν την ανάπτυξη του παιδιού αλλά και την εκπαίδευση του. Οι γονείς θα πρέπει να έχουν, με την σειρά τους, οργανώσει ένα περιβάλλον το οποίο χαρακτηρίζεται από τακτικότητα και πληθώρα ερεθισμάτων. Με αυτό τον τρόπο, το έργο των παιδαγωγών, σύμφωνα με την Montessori, ενισχύεται σημαντικά. Οι γονείς με αυτό τον τρόπο βοηθούν το παιδί στην κατανόηση του κόσμου γύρω του και στην εξερεύνηση αυτού (Κυπριανός, 2007a, Marshall, 2017).

Τα παραπάνω επιτυγχάνονται μέσω της συνεργασίας μεταξύ γονέων και παιδαγωγών, ώστε να παρουσιάζουν «κοινή γραμμή» αγωγής, κάτι που είναι ωφέλιμο για το παιδί. Θα πρέπει η συνεργασία αυτή να χαρακτηρίζεται από εμπιστοσύνη στοχεύοντας στην εκπαίδευση των παιδιών με ίδιες παιδαγωγικές αρχές (Stein, 2012).

Η συζήτηση και επικοινωνία των δύο πλευρών αφορά επίσης την γνώση σχετικά με τον τρόπο που το παιδί εργάζεται, την πρόοδο του και στοιχεία της κοινωνικής συμπεριφοράς του.

3. Η παιδαγωγική μέθοδος του Reggio Emilia

Το παρόν κεφάλαιο αναφέρεται στην παιδαγωγική μέθοδο του Reggio Emilia. Συγκεκριμένα, θα περιγραφτούν λεπτομερώς η συμβολή του Loris Malaguzzi στην έναρξη της παιδαγωγικής μεθόδου, τα βασικά σημεία και οι αρχές της μεθόδου, ο ρόλος του περιβάλλοντος και ο τρόπος διαμόρφωσης του, το παιδαγωγικό υλικό καθώς και ο ρόλος του παιδαγωγού και των γονιών.

3.1 Η συμβολή του Loris Malaguzzi στην έναρξη της παιδαγωγικής μεθόδου Reggio Emilia

Η ανάπτυξη της παιδαγωγικής μεθόδου του Reggio Emilia προήλθε από την δημιουργία των πρώτων κέντρων αγωγής στην ομώνυμη πόλη της βόρειας Ιταλίας μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου (Αβραάμ, Καραμίχα & Χανδάκα 2019). Η πόλη Reggio Emilia αποτέλεσε μια μεγάλη πόλη της Ιταλίας στην περιφέρεια Emilia Romagna, η οποία διακρίνονταν για τον πλούτο της καθώς στην περιοχή αυτή είχαν δημιουργηθεί μεγάλες βιομηχανίες (New, 2007).

Μετά το μεγάλο πλήγμα που επέφερε ο πόλεμος στις ζωές των ανθρώπων, πολλοί γονείς μαζί αποφάσισαν να δημιουργήσουν σχολεία και κέντρα αγωγής στην περιοχή, τα οποία είχαν ως «θεμέλια» το όραμα του Loris Malaguzzi (New, 2007). Το πρώτο σχολείο είχε 30 μαθητές, λειτούργησε για πρώτη φορά στις 13 Ιανουαρίου 1947 και αποτέλεσε το έναυσμα για την δημιουργία και άλλων σχολείων στην περιοχή Villa Cella (Αβραάμ, Καραμίχα & Χανδάκα, 2019).

Ο Loris Malaguzzi υποστήριζε την δημιουργία του πρώτου κέντρου αγωγής ως ένα χώρο που θα ενισχύει την ελευθερία έκφρασης και δημιουργικότητας των παιδιών και την επικοινωνία μεταξύ τους. Θεωρούσε επίσης πως θα είναι ιδιαίτερα ωφέλιμο ο χώρος αυτός να παρέχει άνεση και ευκαιρίες μάθησης (Ντολιοπούλου, 2006).

Το «όραμα» του Loris Malaguzzi έθετε στο επίκεντρο το παιδί, το οποίο έχει ικανότητες, δύναται να λαμβάνει αποφάσεις και να πραγματοποιεί αλληλεπιδράσεις τόσο με τους γύρω του όσο και με το περιβάλλον στο οποίο μεγαλώνει, από τα πρώτα κιόλας χρόνια της ζωής του. Υποστήριζε πως το παιδί διαμορφώνει την προσωπικότητα

του σε συνθήκες ελευθερίας, αυτονομίας, ανεξαρτησίας και καλής επικοινωνίας με τους γύρω του (Αβραάμ, Καραμίχα & Χανδάκα, 2019).

Στην προσέγγιση αυτή, η μάθηση αποτελεί μια διαδικασία που έχει εξατομικευμένο χαρακτήρα και προέρχεται από την δράση του παιδιού στο φυσικό περιβάλλον μέσα στο οποίο ζει (Edwards, 2003).

Ο Loris Malaguzzi, απόφοιτος του Πανεπιστημίου του Urbino ήταν δάσκαλος ο οποίος συνέβαλλε στην δημιουργία των παραπάνω κέντρων αγωγής. Σταδιακά, αυξήθηκε η δημιουργία των κέντρων αυτών τόσο στα προάστια όσο και σε φτωχές περιοχές της Ιταλίας (Αβραάμ, Καραμίχα & Χανδάκα, 2019).

Το 1950, ίδρυσε ένα κέντρο ψυχικής υγείας το οποίο απευθύνονταν σε παιδιά που το έχουν πραγματικά ανάγκη. Το 1963 ο Loris Malaguzzi σταδιακά επιτυγχάνει την οργάνωση ενός δικτύου εκπαιδευτικών υπηρεσιών για τη δημιουργία των πρώτων δημοτικών κέντρων για παιδιά προσχολικής ηλικίας τριών έως έξι (3 έως 6) ετών. Η δημιουργία αυτή αποτελεί μια σπουδαία ένδειξη πως τα παιδιά χαίρουν το δικαίωμα ένταξης σε ένα περιβάλλον αγωγής όπου μπορούν ελεύθερα να κατακτούν μόνα τους την γνώση (Αβραάμ, Καραμίχα & Χανδάκα, 2019).

Το έργο του Malaguzzi ήταν σπουδαίο έχοντας εκδώσει δύο εργασίες με τίτλους «Εμπειρίες για ένα Καινούργιο Σχολείο για Μικρά Παιδιά» και «Κοινοτική Διοίκηση των Σχολείων Προσχολικής Εκπαίδευσης» και συμμετέχοντας σε ομιλίες συνεδρίων για διάδοση της προσέγγισης αυτής.

Επισημαίνεται η σημαντική συμβολή του Loris Malaguzzi στην δημιουργία της παιδαγωγικής μεθόδου του Reggio Emilia, η οποία χαρακτηρίζεται ως ιδιαίτερα πρωτοποριακή καθώς θέτει ως επίκεντρο το παιδί και τονίζει την σημαντικότητα που ενέχει στην ζωή του η ελευθερία έκφρασης (Ντολιοπούλου, 2006).

3.2 Βασικά σημεία και αρχές της παιδαγωγικής μεθόδου του Reggio Emilia

Η παιδαγωγική προσέγγιση του Reggio Emilia «πήρε» το όνομα της από την υποφαινόμενη πόλη της Ιταλίας, στην οποία δημιουργήθηκε ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα από τον δάσκαλο Loris Malaguzzi στηριζόμενο στα ενδιαφέροντα των παιδιών. Η παιδαγωγική μέθοδος του Reggio Emilia είναι βασισμένη στην θεώρηση πως τα παιδιά χαρακτηρίζονται από μοναδικότητα και μπορούν να εκφράσουν τα ενδιαφέροντα τους με διαφορετικό τρόπο (Καλύβα, 2020). Το κάθε παιδί χαρακτηρίζεται από πληθώρα ικανοτήτων και δυνατοτήτων που διαθέτει και στοιχεία δημιουργικότητας και επιθυμιών τα οποία είναι ωφέλιμο να ενισχύονται (New, 2007). Επίσης, το παιδί, βάσει της παιδαγωγικής αυτής προσέγγισης, έχει δικαιώματα και έτσι είναι πρόπον να λαμβάνει την κατάλληλη αντιμετώπιση (Daws, 2005).

Η γνώση οικοδομείται και «κατασκευάζεται» από το ίδιο το παιδί μέσω των αλληλεπιδράσεων και των σχέσεων που δημιουργούνται με τα πρόσωπα του περιβάλλοντος του και συγκεκριμένα γονείς, παιδαγωγούς και συνομήλικους (Daws, 2005).

Ως προσέγγιση προτάσσει την ενεργητική συμμετοχή των παιδιών στην διαδικασία της γνώσης μέσω της αλληλεπίδρασης με γονείς και παιδαγωγούς. Επίσης, το παιδί χαρακτηρίζεται από την φυσική ανάγκη του να εξερευνήσει το περιβάλλον προκειμένου να λάβει γνώσεις μέσω της αλληλεπίδρασης του με αυτό, εμπλουτίζοντας τις σκέψεις και εμπειρίες του (Hewett, 2001).

Τα παιδιά έχουν την ικανότητα να δημιουργούν σχέσεις όχι μόνο με συνομήλικα παιδιά αλλά και με υλικά που βρίσκονται στο περιβάλλον τους τα οποία συχνά απολαμβάνουν να εξερευνούν και να χρησιμοποιούν στο παιχνίδι τους (Wurm, 2005).

Η μέθοδος αυτή βασίζεται στην διδασκαλία που διεξάγεται με συνεργατικό τρόπο όπου το παιδί αναζητά τις απαντήσεις στις ερωτήσεις που θέτει μαζί με τον παιδαγωγό. Το παιδί ενθαρρύνεται να εξερευνήσει το περιβάλλον μέσα στο οποίο ζει και βρίσκεται μέσω κάθε μορφής έκφρασης για παράδειγμα λόγος, κινήσεις, ζωγραφική, σχέδια, μουσική, κολάζ, κατασκευές και λοιπά. (Wurm, 2005).

Ο χαρακτήρας της προσέγγισης αυτής είναι ως επί το πλείστον παιδοκεντρικός και το παιδί θεωρείται πως έχει ενεργό ρόλο στην διαδικασία της μάθησης, η οποία

πραγματοποιείται μέσω δραστηριοτήτων. Το παιδί ενθαρρύνεται να έχει και να εκφράζει απορίες, να κοινωνικοποιείται μέσω της εξερεύνησης του περιβάλλοντος του καθώς με αυτό το τρόπο αναπτύσσεται ομαλά (Καλύβα, 2020).

Θεωρείται μια προσέγγιση που χαρακτηρίζεται από καινοτομία καθώς στηρίζεται στην πεποίθηση πως το παιδί διαθέτει ικανότητες, ισχυρές δυνάμεις και περιέργεια για εξερεύνηση και κατανόηση του κόσμου που ζουν (Edwards, Gandini & Forman, 2008).

Η παιδαγωγική προσέγγιση Reggio Emilia βασίζεται σε κάποιες σημαντικές αρχές οι οποίες αποδεικνύουν την σπουδαιότητα της και τον προοδευτικό χαρακτήρα. Οι αρχές αυτές, οι οποίες είναι άμεσα συνδεδεμένες μεταξύ τους είναι: η εικόνα του παιδιού, η συνεργασία και οι διαπροσωπικές σχέσεις, το περιβάλλον ενέχει ρόλο τρίτου δασκάλου, οι εκφραστικές τέχνες, το σχέδιο εργασίας, οι παιδαγωγοί ως μαθητές και η καταγραφή (Αβραάμ, Καραμίχα & Χανδάκα, 2019).

3.3 Ο ρόλος του περιβάλλοντος και ο τρόπος διαμόρφωσης του στην παιδαγωγική προσέγγιση του Reggio Emilia

Το περιβάλλον διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στη διαδικασία της μάθησης καθώς περιλαμβάνει υλικά και εξοπλισμό που διευκολύνουν και ενθαρρύνουν το παιδί να λάβει νέες γνώσεις (Καλύβα, 2020).

Το περιβάλλον, σύμφωνα με την παιδαγωγικό μέθοδο του Reggio Emilia, αποτελεί έναν «τρίτο» δάσκαλο, το οποίο παρέχει ευκαιρίες μάθησης και κινητοποιεί τα παιδιά αυξάνοντας το ενδιαφέρον και την περιέργεια τους για ανακάλυψη και ενισχύοντας την ενεργή συμμετοχή τους. Η συμμετοχή του παιδιού εξασφαλίζει την αύξηση των επιπέδων μάθησης και απόκτησης νέων γνώσεων (Kelemen, 2013).

Σύμφωνα με την Fraser (2000) η πεποίθηση πως το περιβάλλον αποτελεί τον «τρίτο» δάσκαλο βασίζεται στις ακόλουθες διαστάσεις: την αισθητική, τη διαφάνεια, την ενεργητική μάθηση, την ευελιξία, τη συνεργασία, την αμοιβαιότητα και τις κοινωνικές σχέσεις.

Οι χώροι των προσχολικών πλαισίων που βασίζονται στην παιδαγωγική προσέγγιση Reggio Emilia είναι κατάλληλα διαμορφωμένοι και προσεκτικά

σχεδιασμένοι με σκοπό να προσφέρουν άνεση, ηρεμία και ευχαρίστηση δημιουργώντας ένα κλίμα φιλικότητας. Είναι οργανωμένοι σωστά δημιουργώντας ένα κλίμα ασφάλειας, ηρεμίας, εμπιστοσύνης και καλωσορίσματος προς τα παιδιά και τους γονείς. Το γεγονός επίσης πως στα κέντρα αγωγής του Reggio Emilia διαθέτουν γυάλινους τοίχους φαίνεται πως διευκολύνει την οπτική επαφή με τους υπόλοιπους χώρους (Kelemen, 2013).

Οι χώροι είναι άνετοι και παρέχουν ερεθίσματα και ευκαιρίες δημιουργίας και παιχνιδιού συνδυάζοντας χρώματα, φυσικό φωτισμό και επαφή με τα στοιχεία της φύσης (Shelley, McNally & Slutsky, 2017). Επίσης, είναι σχεδιασμένοι με τέτοιο τρόπο που δίνουν ευκαιρίες κοινωνικής αλληλεπίδρασης και επαφής με τα άλλα παιδιά με σκοπό την δημιουργία σχέσεων.

Συγκεκριμένα, οι τάξεις είναι ανοικτές και ενώνονται όλες μαζί σε ένα κεντρικό σημείο, το οποίο ονομάζεται piazza που σημαίνει «μικρή πλατεία». Το σημείο αυτό στο οποίο τα παιδιά έχουν πρόσβαση όλη την μέρα δίνει την «γεύση» μιας κοινωνίας όπως θα την ζήσουν στο μέλλον περνώντας τα χρόνια (Shelley, McNally & Slutsky, 2017).

Χώροι που διαθέτουν τα κέντρα αγωγής, που βασίζονται στην μέθοδο αυτή, όπως το κεντρικό ατελιέ, διαθέτουν φυτά και γυάλινους τοίχους οι οποίοι δίνουν στα παιδιά την αίσθηση πως βρίσκονται στην φύση. Στους τοίχους κρέμονται φωτογραφίες των παιδιών και των παιδαγωγών σε στιγμές παιχνιδιού ή δημιουργικών δραστηριοτήτων (Strong-Wilson & Ellis, 2007).

Το κεντρικό ατελιέ ως χώρος χαρακτηρίζεται από την θέση πως το παιδί μπορεί να εκφράσει αυτό που βλέπει, παρατηρεί και σκέφτεται με μια πληθώρα τρόπων κάνοντας χρήση ακόμα και συμβολικών αναπαραστάσεων (Shelley, McNally & Slutsky, 2017).

Επίσης, αποτελεί τον χώρο ολόπλευρης ανάπτυξης των παιδιών καθώς στον χώρο αυτό διεξάγονται πειράματα, έρευνες και τα παιδιά έχουν την ευκαιρία να εξασκήσουν τις ικανότητες και δυνατότητές τους. Η αιτία που δημιουργήθηκε ο χώρος αυτός ήταν κυρίως οι αναποτελεσματικές παιδαγωγικές πρακτικές, οι οποίες δεν λάμβαναν σοβαρά υπόψη τις εκφραστικές γλώσσες των παιδιών (Gandini, 2005 οπ. αναφ. στο Shelley, McNally & Slutsky, 2017).

Το κέντρο αγωγής διαθέτει εκτός από το κεντρικό ατελιέ, αίθουσες διδασκαλίας καθώς και τραπεζαρία και κουζίνα, βιβλιοθήκη, αίθουσα μουσικής και μπάνιο. Οι αίθουσες διδασκαλίας έχουν μεγάλα παράθυρα που επιτρέπουν την αυξημένη φωτεινότητα του χώρου, παρέχοντας ερεθίσματα, την αίσθηση ελευθερίας καθώς και ευκαιρίες για μάθηση (Αβραάμ, Καραμίχα & Χανδάκα, 2019).

Στην κάθε αίθουσα διδασκαλίας υπάρχουν χώροι που δίνουν την ευκαιρία διεξαγωγής μικρών και μεγάλων δραστηριοτήτων και κατασκευών, ομαδικά ή ατομικά καθώς και χώρος για θεατρικό παιχνίδι. Για την διεξαγωγή των παραπάνω δραστηριοτήτων διατίθενται τραπεζάκια, καρέκλες, υλικά για κατασκευές δίνοντας την ευκαιρία τα παιδιά να εκφραστούν (Αβραάμ, Καραμίχα & Χανδάκα, 2019).

Η κουζίνα είναι ένας οργανωμένος χώρος που χαρακτηρίζεται από τάξη και καθαριότητα και δίνει την ευκαιρία στα παιδιά προσχολικής και νηπιακής ηλικίας να δημιουργήσουν μέσα στον χώρο αυτό. Στον χώρο αυτό τα παιδιά δέχονται ερεθίσματα όπως μυρωδιές, σκεύη, υλικά μαγειρικής τα οποία αποτελούν σπουδαίο υλικό γνώσης για αυτά. Η τραπεζαρία αποτελεί έναν επίσης φωτεινό χώρο που χαρακτηρίζεται από άνεση και παροχή ευχαρίστησης. Στον χώρο αυτό τα παιδιά συμμετέχουν ενεργά στην προετοιμασία και στο σερβίρισμα του φαγητού, στρώνουν το τραπέζι με τραπεζομάντηλο, σερβιρίζονται και έχουν την ευκαιρία κατά το γεύμα να συζητήσουν με τα υπόλοιπα παιδιά (Αβραάμ, Καραμίχα & Χανδάκα, 2019).

Το μπάνιο είναι κατάλληλα διαμορφωμένο ώστε να εξυπηρετεί τις ανάγκες των παιδιών και να τους δίνει την δυνατότητα αυτοεξυπηρέτησης, γι αυτό και οι νιπτήρες είναι προσαρμοσμένοι στο ύψος των παιδιών. Υπάρχουν καθρέπτες διαφόρων σχημάτων που δίνουν ευκαιρία για παιχνίδι και διασκέδαση στα παιδιά μέσω της απεικόνισης του ειδώλου τους (Shelley, McNally & Slutsky, 2017).

3.4 Παιδαγωγικό υλικό στη παιδαγωγική προσέγγιση του Reggio Emilia

Η παιδαγωγική προσέγγιση του Reggio Emilia υποστηρίζει την προσφορά ευκαιριών στα παιδιά καθημερινά ώστε μέσω υλικών και εκφραστικών γλωσσών να έχουν την δυνατότητα με ενεργό τρόπο να εκφράσουν τα συναισθήματα τους και να

δημιουργήσουν. Στο παιδαγωγικό υλικό της προσέγγισης του Reggio Emilia περιλαμβάνεται οποιοδήποτε υλικό δίνει την ευκαιρία επεξεργασίας από τα παιδιά και νέων ανακαλύψεων. Τα πιο δημοφιλή παιδαγωγικά υλικά προέρχονται από την ίδια την φύση και το περιβάλλον όπως για παράδειγμα φύλλα, βότσαλα, ξύλα, άμμος και λοιπά. αλλά και υλικά όπως χρώματα, μολύβια, πλαστελίνες, πηλός και λοιπά (Αβραάμ, Καραμίχα & Χανδάκα, 2019).

Η ανάπτυξη και ενίσχυση της δημιουργικότητας και της φαντασίας του παιδιού πραγματοποιείται μέσω της παροχής ελευθερίας του παιδιού στην εξερεύνηση του φυσικού περιβάλλοντος, στο οποίο παρατηρούν χρώματα και σχέδια και λαμβάνουν ερεθίσματα μέσω των αισθήσεων τους. Επιπλέον, η δημιουργικότητα ενισχύεται μέσω της συμμετοχής και ενασχόλησης των παιδιών με επικοινωνιακές τέχνες τύπου θεατρικό παιχνίδι, εικαστικά, μουσική και λοιπά. (Swann, 2008).

Ο Loris Malaguzzi χρησιμοποιούσε συχνά την φράση «εκατό γλώσσες του παιδιού» με την οποία αναφέρονταν στον τρόπο που μπορεί ένα παιδί να εκφραστεί με διαφορετικούς τρόπους σε μια δραστηριότητα όπως τα εικαστικά, η ζωγραφική, το συμβολικό παιχνίδι, το κολάζ, την μουσική και λοιπά. (Edwards, Gandini & Forman, 2008). Για παράδειγμα, τα εικαστικά χρησιμοποιούνται συχνά από τους παιδαγωγούς καθώς δίνουν σημαντικές πληροφορίες σχετικά με τον τρόπο που το παιδί αντιγράφει ένα αντικείμενο ή κατάσταση, αποτυπώνει μια απορία του και τον τρόπο με τον οποίο συμμετέχει στη δραστηριότητα αυτή (Kelemen, 2013).

Η φωτοτράπεζα και το πρίσμα αποτελούν δύο σημαντικά παιδαγωγικά εργαλεία της μεθόδου αυτής που αξίζει να αναφερθούν. Η φωτοτράπεζα (τραπέζι με οριζόντια επιφάνεια και πλεξιγκλάς) αποτελεί ένα παιδαγωγικό μέσο το οποίο χρησιμοποιείται στην προσέγγιση αυτή δίνοντας την ευκαιρία στα παιδιά να παρατηρήσουν αντικείμενα ή υλικά, να ζωγραφίσουν ή ακόμα και να δημιουργήσουν. Το παιδί μέσω των σκιάσεων που παρέχει το υλικό αυτό έχει την ευκαιρία να παρατηρήσει το προσωπικό του έργο από διαφορετική σκοπιά λαμβάνοντας διαφορετικά ερεθίσματα. Το τραπέζι αυτό είναι σχεδιασμένο με τέτοιο τρόπο που παρέχει μια αίσθηση ζεστασιάς στα παιδιά δημιουργώντας ένα συναισθηματικά θετικό κλίμα (Wurm, 2005).

Το πρίσμα είναι ένα παιδαγωγικό εργαλείο, αποτελούμενο από τρία κομμάτια μεγάλου μεγέθους ενωμένα, με μορφή ισόπλευρου τριγώνου. Εσωτερικά διαθέτει σε κάθε πλευρά καθρέπτες ενώ εξωτερικά έχει επένδυση από πλαστικό ή ξύλο. Το

εργαλείο αυτό παρέχει μια πληθώρα ερεθισμάτων στο παιδί το οποίο μέσω αυτού έχει την ευκαιρία να δει τον εαυτό του από διαφορετικές πλευρές και γωνίες (Αβραάμ, Καραμίχα & Χανδάκα, 2019).

3.5 Ο ρόλος του παιδαγωγού σύμφωνα με την προσέγγιση του Reggio Emilia

Ο όρος «παιδαγωγός», στα κέντρα αγωγής του Reggio Emilia, εμφανίστηκε στην δεκαετία '60-70 και κάθε παιδαγωγός ήταν υπεύθυνος για πέντε (5) κέντρα αγωγής. Το έργο του αφορά την οργάνωση δράσεων επιμόρφωσης των δασκάλων των κέντρων αγωγής.

Στα κέντρα αγωγής του Reggio Emilia, ο παιδαγωγός ενέχει σημαντικό ρόλο στην φροντίδα και προστασία των παιδιών. Είναι το πρόσωπο που ακούει τους προβληματισμούς και τις σκέψεις τους, παρέχει ευκαιρίες και διευκολύνει το παιδί στην διαδικασία της μάθησης (Αβραάμ, Καραμίχα & Χανδάκα, 2019).

Το παιδί αντιμετωπίζεται από τους παιδαγωγούς ως έμφυτα προετοιμασμένο να αναπτυχθεί μέσα στο φυσικό περιβάλλον, να δημιουργήσει νέα πράγματα, να εκφραστεί, να δημιουργήσει σχέσεις και να λάβει γνώσεις (Shelley, McNally & Slutsky, 2017).

Ο παιδαγωγός δεν έχει το ρόλο του δασκάλου αλλά του συμμαθητή του παιδιού που αντιλαμβάνεται στην ανάγκη προσωπικής προσπάθειας του παιδιού στην αναζήτηση γνώσης και στην δημιουργία αυτής. Για τον λόγο αυτό εξάλλου δεν υπάρχουν οδηγίες ή εγχειρίδια. Το κάθε παιδί έχει ως κύριο χαρακτηριστικό την μοναδικότητα και τον προσωπικό τρόπο έκφρασης (Edwards, Gandini & Forman, 2008).

Ο παιδαγωγός έχει διττό ρόλο, του συνεργάτη και του καθοδηγητή και αποτελεί συνδεδετικό κρίκο τόσο ανάμεσα σε παιδί και στο περιβάλλον του όσο και στην συμμετοχή της οικογένειας. Δίνει στο παιδί την ευκαιρία να αναπτυχθεί και να επιτύχει τους στόχους του μέσω της ενθάρρυνσης αλλά και παροχής των κατάλληλων και αναγκαίων υλικών και εργαλείων που θα το διευκολύνουν (Fawcett & Hay, 2004).

Συμβάλλει στην δημιουργία των κατάλληλων συνθηκών προκειμένου τα παιδιά να μπορούν να αναπτύξουν την δημιουργικότητα τους (Ντολιοπούλου, 2006).

Ενθαρρύνουν τα παιδιά να εξερευνήσουν το περιβάλλον και να μάθουν μέσα από αυτό καθώς το προσχολικό πλαίσιο είναι ουσιαστικά η ευκαιρία «επέκτασης» του κόσμου του παιδιού (Καλύβα, 2020).

Ο παιδαγωγός επίσης έχει τον ρόλο του παρατηρητή, παρατηρεί το κάθε παιδί και καταγράφει πληροφορίες και στοιχεία της προόδου του, η καταγραφή των οποίων είναι σημαντική για την κατανόηση των ερεθισμάτων και υλικών που χρησιμοποιεί συχνά το παιδί και είναι αποτελεσματικά κατά την διαδικασία της μάθησης (Daws, 2005).

Η καταγραφή των πληροφοριών από τον παιδαγωγό αποτελεί ένα σημαντικό «εργαλείο» το οποίο παρέχει πληροφορίες όχι μόνο στον παιδαγωγό αλλά βοηθά και το ίδιο το παιδί, μέσω του οργανωμένου αρχείου δραστηριοτήτων του να αναπτύξει παραπάνω τις ιδέες του. Η καταγραφή παρέχουν ευκαιρίες έγκυρης αξιολόγησης των παιδαγωγών καθώς μπορούν μέσω αυτής να κατανοήσουν καλύτερα το παιδί αλλά και να παρέχουν στους γονείς τις κατάλληλες πληροφορίες (Daws, 2005).

Η παιδαγωγική τεκμηρίωση αποτελεί μια διαδικασία όπου συλλέγονται και ερμηνεύονται πληροφορίες σχετικά με την μάθηση των παιδιών, αποτελώντας ένα χρήσιμο διδακτικό εργαλείο έρευνας και αξιολόγησης. Εστιάζει στο αντικείμενο γνώσης των παιδιών αλλά και στον τρόπο που μαθαίνουν (Αβραάμ, Καραμίχα & Χανδάκα, 2019).

Η παιδαγωγική τεκμηρίωση θεσπίστηκε το 1970 από τον Malaguzzi αρχικά με την μορφή ημερολογίου τάξης ετησίας διάρκειας, όπου οι παιδαγωγοί θα έπρεπε να συμπληρώνουν κάθε μέρα. Η μέθοδος αυτή δεν θεωρήθηκε αποτελεσματική και σταδιακά η χρήση της μειώθηκε ώσπου εν τέλει εξαλείφθηκε. «Υιοθετήθηκαν» νέοι τρόποι καταγραφής όπου οι παιδαγωγοί εκτός από τις πληροφορίες που συλλέγουν αποτυπώνουν τις σκέψεις και τα συναισθήματα τους. Οι καταγραφές αυτές υποστηρίζονται από φωτογραφίες, ζωγραφιές των παιδιών και λοιπά. (Αβραάμ, Καραμίχα & Χανδάκα, 2019).

Η παιδαγωγική τεκμηρίωση είναι καίριας σημασίας καθώς καταγράφονται στοιχεία τα οποία συμβάλλουν στην γνώση της προόδου της μάθησης, είναι πηγή ενθάρρυνσης των παιδιών για βελτίωση της μαθησιακής εμπειρίας τους όπως επίσης και συμβάλλει στην ενθάρρυνση της συμμετοχής των γονιών (Daws, 2005).

Τα συμπεράσματα που διεξάγονται από την παιδαγωγική τεκμηρίωση μπορούν να βελτιώνουν και εμπλουτίσουν τις παιδαγωγικές πρακτικές και να δώσουν σημαντικά στοιχεία σχετικά με την πορεία του παιδιού, τον τρόπο που εκφράζεται και τα ενδιαφέροντα του (Shelley, McNally & Slutsky, 2017).

Τέλος, οι παιδαγωγοί σύμφωνα με την παιδαγωγική προσέγγιση του Reggio Emilia επιδιώκουν σε μεγάλο βαθμό την δημιουργία σχέσης εμπιστοσύνης με τους γονείς και την συμμετοχή τους στην ζωή και τα γεγονότα που λαμβάνουν χώρα στο προσχολικό περιβάλλον (Shelley, McNally & Slutsky, 2017).

3.6 Ο ρόλος των γονιών στην παιδαγωγική προσέγγιση του Reggio Emilia

Η παιδαγωγική προσέγγιση του Reggio Emilia θεωρεί πως είναι σπουδαία η συμμετοχή των γονιών κάθε παιδιού στην παιδαγωγική διαδικασία καθώς έχουν ενεργό ρόλο στον τρόπο που καθορίζεται το σχέδιο μάθησης για το παιδί, το οποίο αρχικά είναι οι πρώτοι που εφαρμόζουν στο οικείο περιβάλλον (Καλύβα, 2020).

Η συμμετοχή και εμπλοκή των γονιών στην παιδαγωγική διαδικασία θεωρείται ιδιαίτερα σημαντική καθώς αποτελούν αναπόσπαστο κομμάτι της. Συγκεκριμένα, στα κέντρα αγωγής οι γονείς έχουν ενεργό ρόλο καθώς συμμετέχουν στις συναντήσεις που λαμβάνουν χώρα. Οι συναντήσεις αυτές διεξάγονται τακτικά με σκοπό την ενημέρωση των γονέων για την πορεία του παιδιού αλλά και επιδιώκεται η τακτική διοργάνωση συναντήσεων εκπαιδευτικού χαρακτήρα προκειμένου να δίνεται η ευκαιρία για εκμάθηση νέων πληροφοριών και συζητήσεων (Edwards, Gandini & Forman, 2008).

Το θετικό κλίμα και η σχέση εμπιστοσύνης ανάμεσα σε παιδαγωγούς και γονείς έχουν θετικό αντίκτυπο και στο ίδιο το παιδί. Ο γονιός προκειμένου να συμβάλλει θετικά στην εξέλιξη του παιδιού είναι ωφέλιμο να παρατηρεί τα παιδιά και να βρίσκει δραστηριότητες ενασχόλησης βάσει των ενδιαφερόντων του παρέχοντας τους ευκαιρίες για εξερεύνηση του χώρου που βρίσκονται (Edwards, Gandini & Forman, 2008).

4. Σύγκριση της Κλασικής Προσχολικής Αγωγής με τις παιδαγωγικές μεθόδους της Maria Montessori και Reggio Emilia

Το παρόν κεφάλαιο αναφέρεται στις δύο παιδαγωγικές μεθόδους, της Montessori και Reggio Emilia, συγκριτικά με την κλασική προσχολική αγωγή. Γίνεται συγκριτική παράθεση αναφορικά με τα μέσα που προτείνει η κάθε παιδαγωγική προσέγγιση, τον ρόλο του περιβάλλοντος και του παιδαγωγού καθώς και την σημασία που ενέχει βάσει κάθε μεθόδου η συνεργασία με τους γονείς των παιδιών.

4.1 Σύγκριση της Κλασικής Προσχολικής Αγωγής με τις δύο παιδαγωγικές μεθόδους Montessori και Reggio Emilia

Η κλασική προσχολική αγωγή και διαπαιδαγώγηση λειτουργεί στις βάσεις ενός προτύπου το οποίο είναι κοινό για όλα τα παιδιά, δίνοντας κυρίως έμφαση στην ανάπτυξη του γνωστικού τομέα των παιδιών, σε αντίθεση με την μέθοδο της Montessori η οποία εστιάζει παράλληλα εκτός από την γνωστική και στην κοινωνική ανάπτυξη.

Η γνωστική ανάπτυξη στην κλασική προσχολική αγωγή αφορά στην απόκτηση γνώσεων προκειμένου να αναπτυχθεί το παιδί προσχολικής ηλικίας σε ικανοποιητικό βαθμό. Οι γνώσεις αυτές λαμβάνονται μέσω ατομικών και ομαδικών δραστηριοτήτων οι οποίες τους δίνουν επίσης ευκαιρίες για ενίσχυση του αισθητηριακού και του ψυχοκινητικού τομέα της ζωής των παιδιών.

Στην σύγχρονη εποχή η κλασική προσχολική αγωγή έχει δεχθεί επιρροές από διάφορες παιδαγωγικές μεθόδους προσπαθώντας εκτός από την γνωστική ανάπτυξη να ενισχύσει και τον κοινωνικό τομέα της ζωής του παιδιού ώστε να είναι ικανό να κοινωνικοποιηθεί και να αναπτύσσει διαπροσωπικές σχέσεις με άλλα πρόσωπα (Χριστοδούλου, χ.χ).

Η Μοντεσσοριανή μέθοδος προτάσσει την κοινωνική σε συνδυασμό με την γνωστική ανάπτυξη και υποστηρίζει πως είναι ωφέλιμο για τα παιδιά να λαμβάνουν

παράλληλα με τα γνωστικά και κοινωνικά ερεθίσματα, κινητικά, γλωσσικά και αισθητηριακά ερεθίσματα. Η υποστήριξη αυτή βασίζεται στην θεώρηση πως κάθε παιδί θα πρέπει να ενισχύεται αναπτυξιακά προκειμένου να κατανοεί τον κόσμο που έχει γύρω του, να συμμετέχει σε αυτόν και να τον διαμορφώνει. Ειδικότερα για τον αισθητηριακό τομέα, η κατανόηση του κόσμου λαμβάνει χώρα μέσω των αισθήσεων συνεπώς είναι καίριας σημασίας να παρέχονται ευκαιρίες για χρήση των αισθήσεων στο προσχολικό περιβάλλον. Τα γλωσσικά ερεθίσματα λαμβάνονται μέσω της ανάγνωσης παραμυθιών και παιδαγωγικών αναγνωσμάτων, τα οποία δίνουν την ευκαιρία στο παιδί να εξοικειωθεί με την γλώσσα και τις λέξεις που ακούει (Κυργιαννή, 2014).

Η Montessori στα σχολεία της παράλληλα με την γνωστική και κοινωνική ανάπτυξη συμπεριελάμβανε δραστηριότητες που αφορούσαν ασκήσεις πρακτικής ζωής, ενίσχυσης της αυτοφροντίδας και φροντίδας του περιβάλλοντος, γυμναστική, αγροτική εργασία με φροντίδα ζώων και φυτών, χειρωνακτική εργασία, αγωγή των αισθήσεων, γλώσσα, γραφή και ανάγνωση, αριθμητική, μουσική εκπαίδευση (Μπουτζιακάκη & Δικαστοπούλου, 2015). Συγκεκριμένα, τα παιδιά στα σχολεία που ακολουθούν την παιδαγωγική μέθοδο της Montessori ασχολούνται με αγροτικές εργασίες όπως φροντίδα ζώων και φυτών για εξοικείωση με το περιβάλλον, με αγγειοπλαστική και αγωγή καλλιέργειας αισθήσεων. Οι ασκήσεις αυτές έχουν σημαντικό ρόλο στην ενίσχυση της αυτονομίας και ανεξαρτησίας του παιδιού ως σημαντικά «εφόδια» για την μετέπειτα ανάπτυξη του. Επίσης, είναι καίριας σημασίας στα κέντρα προσχολικής αγωγής η μουσική εκπαίδευση (Phillips-Silver & Daza, 2018).

Η κλασική προσχολική αγωγή επηρεασμένη από την μέθοδο της Montessori τα τελευταία χρόνια έχει εντάξει τέτοιου τύπου δραστηριότητες στο ωρολόγιο πρόγραμμα των παιδικών σταθμών και των νηπιαγωγείων (Μπουτζιακάκη & Δικαστοπούλου, 2015).

Η παιδαγωγική μέθοδος του Reggio Emilia εστιάζει στις ικανότητες που διαθέτει το παιδί να λαμβάνει αποφάσεις και να αλληλεπιδρά με τους γύρω του σε ένα περιβάλλον που χαρακτηρίζεται από συνθήκες ελευθερίας, αυτονομίας, ανεξαρτησίας και καλής επικοινωνίας με τους γύρω του. Οι ικανότητες και δυνατότητες που διαθέτει το παιδί θα πρέπει να ενισχύονται μέσω της δημιουργικότητας καθώς με αυτό τον τρόπο του δίνεται η ευκαιρία να εκφράζει τα ενδιαφέροντα του (Αβραάμ, Καραμίχα &

Χανδάκα, 2019). Τονίζεται στην μέθοδο αυτή η σημασία που ενέχουν οι δημιουργικοί τρόποι έκφρασης στην καλλιέργεια των συναισθηματικών, νοητικών, κοινωνικών και ηθικών δυνατοτήτων του παιδιού (Norling & Sandberg, 2015).

Το παιδί διακρίνεται από μια φυσική ανάγκη για εξερεύνηση του φυσικού του περιβάλλοντος προκειμένου να λαμβάνει γνώσεις μέσω της αλληλεπίδρασης με αυτό, γεγονός που ενισχύει σημαντικά τις εμπειρίες και σκέψεις του. Στην παιδαγωγική μέθοδο της Reggio Emilia, όπως και σε αυτή της Montessori, προτάσσεται ο ενεργός ρόλος του παιδιού καθώς, η γνώση οικοδομείται και «κατασκευάζεται» από το ίδιο το παιδί μέσω των αλληλεπιδράσεων και των σχέσεων που δημιουργούνται με τα πρόσωπα του περιβάλλοντος του και συγκεκριμένα γονείς, παιδαγωγούς και συνομήλικους (Daws, 2005).

Αντίθετα στην κλασική προσχολική αγωγή, οι κατευθύνσεις δίνονται από τον παιδαγωγό στο παιδί προκειμένου να ασχοληθεί με κάποια δραστηριότητα. Η μάθηση που λαμβάνει το παιδί στο προσχολικό πλαίσιο έχει δομηθεί βάσει του αναλυτικού ημερήσιου προγράμματος σύμφωνα με τον παιδαγωγό.

Η διαμόρφωση του περιβάλλοντος στην κλασική προσχολική αγωγή είναι καίριας σημασίας για την ολόπλευρη ανάπτυξη των παιδιών. Τηρούνται οι προδιαγραφές που ορίζονται για τους βρεφονηπιακούς σταθμούς ώστε η διάταξη να επιτρέπει το ελεύθερο παιχνίδι, την αλληλεπίδραση με τα άλλα παιδιά και την άμεση πρόσβαση σε υλικά και εξοπλισμό. Οι χώροι προσχολικής εκπαίδευσης περιλαμβάνουν βιβλία και παραμύθια για ενίσχυση της γλώσσας και παροχή εμπειριών ανάγνωσης, για την αύξηση του λεξιλογίου μέσω αυτής καθώς και με την επαφή τους με εικόνες και χρώματα (Phillips-Silver & Daza, 2018). Συχνά η χρήση του εξοπλισμού και των υλικών που περιλαμβάνονται στον προσχολικό χώρο είναι «κατευθυνόμενη» από τον παιδαγωγό με αποτέλεσμα το παιδί να ακολουθεί «παθητικά» τις υποδείξεις του παιδαγωγού. Επίσης, υπάρχουν συγκεκριμένοι χώροι που επιτρέπουν ατομικές και ομαδικές δραστηριότητες και δίνουν ευκαιρίες για κατασκευαστικές δραστηριότητες για παράδειγμα παζλ, κατασκευές για ενίσχυση της δημιουργικότητας και ανεξαρτησίας του παιδιού (Tabors, 2008). Επιπλέον, τα παιδιά εντάσσονται στις τάξεις βάσει της ηλικίας τους συνεπώς σε μια αίθουσα προσχολικής αγωγής υπάρχουν παιδιά που έχουν ίδια ηλικία μεταξύ τους. Από αυτό προκύπτει πως η καθοδήγηση και ενθάρρυνση του παιδιού λαμβάνει χώρα μόνο από τον παιδαγωγό.

Το περιβάλλον της Μοντεσσοριανής μεθόδου είναι διαμορφωμένο με τέτοιο τρόπο που ενθαρρύνει την μάθηση και την κοινωνικοποίηση των παιδιών. Παρέχεται πλήρη ελευθερία στα παιδιά να χρησιμοποιούν οποιοδήποτε υλικό ή παιχνίδι επιθυμούν. Το παιδί μέσα στο περιβάλλον είναι ουσιαστικό να επιλέγει την θέση που θέλει να καταλάβει στο χώρο μόνο του, θέση με την οποία βιώνει ευχαρίστηση καθώς και τα πρόσωπα με τα οποία θέλει να παίζει μαζί τους και να αλληλοεπιδράσει (Φραγκούλη, 2000b). Επίσης, είναι διαμορφωμένο βάσει των αναγκών των παιδιών δίνοντας τους ευκαιρίες να αυτοεξυπηρετηθούν χωρίς δυσκολίες και χωρίς την βοήθεια μεγαλύτερου αυξάνοντας την αυτονομία και ανεξαρτησία τους (Τυμπα, Karavida & Charissi, 2020).

Οι αίθουσες στο προσχολικό πλαίσιο της Μοντεσσοριανής μεθόδου περιλαμβάνουν παιδιά διαφόρων ηλικιών συνεπώς τα μικρότερα παιδιά έχουν την ευκαιρία να δείχνουν στα μεγαλύτερα παιδιά είτε τις κατασκευές τους είτε κάποιο υλικό που χρησιμοποιούν με αποτέλεσμα εκτός από την κοινωνικοποίηση να αυξάνεται και η αυτοπεποίθησή τους. Επίσης, τα μικρότερα παιδιά ενθαρρύνονται σημαντικά για να λάβουν βοήθεια ή καθοδήγηση από μεγαλύτερα παιδιά και όχι από τον παιδαγωγό, γεγονός που τα βοηθά να αναπτύσσονται στον κοινωνικό τομέα της ζωής τους (Ackerman, 2019).

Η μέθοδος του Reggio Emilia προτάσσει με την σειρά της τον καίριο ρόλο του περιβάλλοντος στη διαδικασία της μάθησης καθώς περιλαμβάνει υλικά και εξοπλισμό που διευκολύνουν και ενθαρρύνουν το παιδί να λάβει νέες γνώσεις (Καλύβα, 2020). Είναι ουσιαστικά ο «τρίτος δάσκαλος» που συμβάλλει στην κινητοποίηση των παιδιών, αυξάνει την περιέργεια και το ενδιαφέρον τους και ενισχύει την ενεργό συμμετοχή τους (Fraser, 2000, Phillips-Silver & Daza, 2018). Οι χώροι είναι κατάλληλα διαμορφωμένοι και προσεκτικά σχεδιασμένοι με σκοπό να προσφέρουν άνεση, ηρεμία και ευχαρίστηση δημιουργώντας ένα κλίμα φιλικότητας. Είναι οργανωμένοι σωστά δημιουργώντας ένα κλίμα ασφάλειας, ηρεμίας, εμπιστοσύνης και καλωσορίσματος προς τα παιδιά και τους γονείς. Διαθέτουν χώρους που διευκολύνουν την ελευθερία κινήσεων των παιδιών και παροχή ερεθισμάτων, όπως γυάλινους τοίχους που επιτρέπουν την οπτική επαφή, χρώματα, χώρους με φυσικό φωτισμό και επαφή με στοιχεία της φύσης (Shelley, McNally & Slutsky, 2017). Ένα ενδιαφέρον χωρικό στοιχείο αφορά την ύπαρξη της «μικρής πλατείας», σημείο στο οποίο έχουν πρόσβαση όλα τα παιδιά. Οι γυάλινοι τοίχοι και τα φυτά δίνουν την αίσθηση πως το παιδί

βρίσκεται στην φύση. Το κεντρικό ατελιέ δίνει ευκαιρίες συμβολικών αναπαραστάσεων από τα παιδιά και χώρο ολόπλευρης ανάπτυξης καθώς ασχολούνται με πειράματα, αυξάνοντας την δημιουργικότητα των παιδιών. Κάθε χώρος που διαθέτει το προσχολικό πλαίσιο που υποστηρίζει την παιδαγωγική μέθοδο του Reggio Emilia είναι διαμορφωμένος με τέτοιο τρόπο ώστε να ενισχύει την αυτονομία των παιδιών, την ελευθερία έκφρασης και το ελεύθερο παιχνίδι (Norling & Sandberg, 2015).

Αναφορικά με τα μέσα αγωγής και μάθησης, στην κλασική προσχολική αγωγή γίνεται χρήση πολλών και διαφόρων μέσων όπως για παράδειγμα το παιχνίδι, το οποίο ενισχύει την μάθηση και την απόκτηση εμπειριών με δημιουργικό τρόπο καθώς και την αλληλεπίδραση τους με τα άλλα παιδιά (Αυγητίδου, 2001). Οι στόχοι που υλοποιούνται μέσω του παιχνιδιού είναι ιδιαίτερα σημαντικοί καθώς αυξάνεται η ενεργητικότητα του παιδιού, καλλιεργούνται οι αισθήσεις και η φαντασία του παιδιού. Το παιδί μέσω του παιχνιδιού στην κλασική προσχολική αγωγή εκφράζεται, διασκεδάζει αλλά και μαθαίνει. Το είδος του παιχνιδιού ορίζεται από τον παιδαγωγό βάσει της ηλικίας του, ανταποκρινόμενο στις ανάγκες του παιδιού (Νικολακάκη, Σώφρονα & Κιαμιλή, 2012). Στην κλασική προσχολική αγωγή, λόγω του τρόπου διαμόρφωσης δεν επιτρέπεται πολλές φορές να αναπτυχθεί το παιχνίδι βάσει του προσωπικού ρυθμού ανάπτυξης του παιδιού, γεγονός το οποίο του δημιουργεί άγχος και πίεση στην προσαρμογή στον ρυθμό των υπόλοιπων παιδιών. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα την αύξηση των επιπέδων ανταγωνισμού μεταξύ των παιδιών προκειμένου να λάβουν κάποιον έπαινο για την προσπάθεια τους, γεγονός που τους δημιουργεί ανάμικτα συναισθήματα.

Το παιχνίδι στην κλασική προσχολική αγωγή ως μέσο αγωγής και μάθησης, όπως αναφέρθηκε και σε προηγούμενο κεφάλαιο, διεξάγεται με υλικά τα οποία ενισχύουν την ενασχόληση των παιδιών για παράδειγμα κατασκευές, κύβοι, βιβλία με εικόνες ζώων/ αντικειμένων, παραμύθια, κουκλοθέατρο, αισθητηριακά παιχνίδια, παιχνίδια κινητικών ασκήσεων (σχοινάκι, μπάλες), επιτραπέζια και λοιπά. (Gustafsson, 2018).

Το υλικό που χρησιμοποιείται στην Μοντεσσοριανή μέθοδο δίνει ευκαιρίες στα παιδιά να βιώσουν διαφορετικές εμπειρίες μέσω της σωματικής έκφρασης (Κυπριανός, 2007a). Η Montessori το είχε κατηγοριοποιήσει: υλικό πρακτικής ζωής, αισθητηριακό υλικό και υλικό μαθηματικών και γλώσσας, η οποία κάθε κατηγορία εξυπηρετούσε για το παιδί διαφορετικούς σκοπούς και το βοηθούσε σε μια σωστή προετοιμασία για την μετέπειτα ζωή του. Τα υλικά χρησιμοποιούνται προκειμένου να αναπτυχθούν οι

αισθήσεις των παιδιών (γεύση, όραση, αφή, ακοή και λοιπά.) (Phillips-Silver & Daza, 2018).

Το κύριο χαρακτηριστικό των υλικών που χρησιμοποιούνται για μέσα αγωγής στην Μοντεσσοριανή μέθοδο είναι η δυνατότητα που δίνει στο παιδί να δει τα λάθη ή τις ατέλειες του και να διορθώσει- διαμορφώσει με τέτοιο τρόπο ώστε μέσω της ολοκλήρωσης να λάβει ευχάριστα συναισθήματα καθώς αποτελεί κύριο προϊόν ατομικής προσπάθειας. Στην προσπάθεια του αυτή το παιδί είναι απόλυτα ελεύθερο χωρίς παρεμβάσεις από τον παιδαγωγό και η ελευθερία αυτή είναι καίριας σημασίας καθώς η επιλογή του παιδιού είναι απόδειξη της ελευθερίας του (William & Keith, 2010). Ως μέσα αγωγής και εκπαίδευσης η Montessori δημιούργησε μέσα από απλά υλικά που παρέχουν ασφάλεια στο παιδί. Η μοναδικότητα του κάθε υλικού στο προσχολικό πλαίσιο της Μοντεσσοριανής μεθόδου εμποδίζει την πιθανότητα χρήσης του από το παιδί λόγω μίμησης με αποτέλεσμα να εξασφαλίζεται πως η επιλογή του παιδιού βασίζεται στις ανάγκες που έχει την δεδομένη στιγμή (Φραγκούλης, 2000a' Καλύβα, 2020).

Στην παιδαγωγική προσέγγιση του Reggio Emilia ως παιδαγωγικά υλικά χρησιμοποιούνται όλα εκείνα τα υλικά τα οποία μπορούν να χρησιμοποιηθούν από το παιδί με τρόπο δημιουργικό ή με στόχο να εκφράσουν τα συναισθήματα τους. Τα πιο δημοφιλή παιδαγωγικά υλικά προέρχονται από την ίδια την φύση και το περιβάλλον όπως για παράδειγμα φύλλα, βότσαλα, ξύλα, άμμος και λοιπά. αλλά και υλικά όπως χρώματα, μολύβια, πλαστελίνες, πηλός και λοιπά (Αβραάμ, Καραμίχα & Χανδάκα, 2019). Τα παιδιά στα πλαίσια αυτά συμμετέχουν σε δραστηριότητες που σχετίζονται με την δημιουργικότητα και την κοινωνικοποίηση όπως για παράδειγμα το θεατρικό παιχνίδι, τα εικαστικά, την μουσική και λοιπά. (Swann, 2008). Είναι αξιοσημείωτα τα μέσα με τα οποία μπορεί να εκφραστεί στην εφαρμογή της μεθόδου αυτής όπως είναι τα εικαστικά, η φωτοτράπεζα, το πρίσμα και λοιπά. (Αβραάμ, Καραμίχα & Χανδάκα, 2019).

Στην κλασική προσχολική αγωγή, ο παιδαγωγός ενέχει σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη του παιδιού και η δράση του αφορά εκτός από καθοδηγήσεις και παρεμβάσεις ή ελέγχους. Ο ρόλος του έγκειται στην καθοδήγηση και τον προσανατολισμό των παιδιών σε δραστηριότητες, έχοντας πάντα υπόψιν του την προσωπικότητα και τις προσωπικές ανάγκες του κάθε παιδιού, για τις οποίες οφείλει να παρουσιάζει σεβασμό. Ο παιδαγωγός είναι αυτός που σχεδιάζει και οργανώνει την

καθημερινή ζωή τους κατά την διαμονή τους στο προσχολικό περιβάλλον, δημιουργώντας έναν χώρο μάθησης και ανάπτυξης της έκφρασης και των ικανοτήτων τους (Κοντομήτσου και συν., 2018). Είναι ουσιαστικά το πρόσωπο που δημιουργεί κατάλληλες συνθήκες στους προσχολικούς χώρους που ενισχύουν την μάθηση των παιδιών (Παπαναούμ, 2003' Ackerman, 2019).

Ο παιδαγωγός είναι αυτός που επιλέγει τις δραστηριότητες με τις οποίες θα ασχοληθούν τα παιδιά διαμορφώνοντας ένα προσχολικό χώρο μάθησης και ανάπτυξης της έκφρασης και των ικανοτήτων τους (Κοντομήτσου και συν., 2018). Δημιουργεί ημερησίως προγράμματα δραστηριοτήτων προκειμένου τα παιδιά να απασχολούνται με δημιουργικό τρόπο. Ο παιδαγωγός έχει λάβει την κατάλληλη εκπαίδευση που τον βοηθά να αντιλαμβάνεται την σημαντικότητα που ενέχει η δημιουργία μιας σχέσης εμπιστοσύνης και ασφάλειας από την οποία το παιδί αποκομίζει σημαντικά οφέλη. Το παιδί έχει ανάγκη να νιώθει εμπιστοσύνη, αναγνώριση, αγάπη και υποστήριξη προκειμένου να ενισχύεται η ανάπτυξη του (Marshall, 2017).

Οι παιδαγωγοί στην σύγχρονη εποχή έχουν ενσωματώσει στην παιδαγωγική τους πρακτική την μέθοδο της Montessori, την οποία θεωρούν εφαρμόσιμη και καινοτόμα καθώς έχει ενισχυτικό ρόλο στην παιδαγωγική διαδικασία (Siaviki et al., 2021).

Στην Μοντεσσοριανή μέθοδο, ο παιδαγωγός έχει «σιωπηλό» ρόλο καθώς ουσιαστικά κύριος ρόλος του είναι να ενθαρρύνει τα παιδιά να λαμβάνουν μόνα τους αποφάσεις. Είναι βοηθός και παρατηρητής παρέχοντας ελευθερία στο παιδί μέσω της προσωπικής παθητικής του στάσης προκειμένου να αυξηθεί η ενεργητικότητα του παιδιού (Grindel, 2007, οπ.αναφ. στο Μπουτζιακάκη & Δικαστοπούλου, 2015). Το κάθε παιδί είναι ελεύθερο να επιλέξει μόνο του είτε την κατασκευή με την οποία θα ασχοληθεί, είτε το παιχνίδι ή το υλικό.

Ο παιδαγωγός, στην Μοντεσσοριανή μέθοδο, είναι καίριας σημασίας να γνωρίζει τα προσωπικά ενδιαφέροντα του παιδιού έτσι ώστε να επιλέγει τις κατάλληλες δραστηριότητες βάσει των αναγκών του. Η παρατήρηση που ασκεί και όχι η παρέμβαση του παιδαγωγού του επιτρέπει να παρατηρεί τις τυχόν δυσκολίες και τον τρόπο που το παιδί προσπαθεί μόνο του να τις λύσει. Το βοηθά να βρίσκει λύσεις όταν δυσκολεύεται αλλά δεν του παρέχει ποτέ «έτοιμη γνώση» απλά το βοηθά να βρει το παιδί μόνο του τις λύσεις. Η παροχή αυτή ελευθερίας από μεριάς του παιδαγωγού συμβάλλει στην ανακάλυψη των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών και αναγκών του,

στοιχεία που ενισχύονται μέσω της διαχείρισης του υλικού και αξιοποίησης των προσωπικών του αναγκών. Η ελευθερία αυτή συνδέεται με τον αυθορμητισμό του παιδιού (Κοντομήτσου και συν., 2018).

Όπως και στην μέθοδο της Montessori έτσι και σε αυτή του Reggio Emilia, ο παιδαγωγός έχει λιγότερο ενεργό ρόλο αλλά ουσιαστικό καθώς ακούει τους προβληματισμούς και τις σκέψεις τους, παρέχει ευκαιρίες και διευκολύνει το παιδί στην διαδικασία της μάθησης (Αβραάμ, Καραμίχα & Χανδάκα, 2019). Το παιδί αντιμετωπίζεται από τους παιδαγωγούς ως έμφυτα προετοιμασμένο να αναπτυχθεί μέσα στο φυσικό περιβάλλον, να δημιουργήσει νέα πράγματα, να εκφραστεί, να δημιουργήσει σχέσεις και να λάβει γνώσεις (Shelley, McNally & Slutsky, 2017). Δίνει στο παιδί την ευκαιρία να αναπτυχθεί και να επιτύχει τους στόχους του μέσω της ενθάρρυνσης αλλά και παροχής των κατάλληλων και αναγκαίων υλικών και εργαλείων που θα το διευκολύνουν (Fawcett & Hay, 2004).

Επίσης, παρατηρεί το παιδί και καταγράφει πληροφορίες και στοιχεία της προόδου του, η καταγραφή των οποίων είναι σημαντική για την κατανόηση των ερεθισμάτων και υλικών που χρησιμοποιεί συχνά το παιδί και είναι αποτελεσματικά κατά την διαδικασία της μάθησης (Daws, 2005). Η παιδαγωγική τεκμηρίωση είναι μια καινοτομία της παιδαγωγικής αυτής μεθόδου η οποία αποτελεί μια διαδικασία όπου συλλέγονται και ερμηνεύονται πληροφορίες σχετικά με την μάθηση των παιδιών, αποτελώντας ένα χρήσιμο διδακτικό εργαλείο έρευνας και αξιολόγησης. (Αβραάμ, Καραμίχα & Χανδάκα, 2019).

Στην κλασική προσχολική αγωγή, στην σύγχρονη εποχή είναι ιδιαίτερα σημαντική η συνεργασία μεταξύ του παιδαγωγού και του γονέα, η οποία αποβλέπει σε έναν απώτερο στόχο που είναι η ανάπτυξη του παιδιού με άρτιο τρόπο. Η αμοιβαία ανταλλαγή πληροφοριών γύρω από την καθημερινότητα του παιδιού, τις συνήθειες και τα ενδιαφέροντά του είναι άκρως αξιοποιήσιμη από τον παιδαγωγό προκειμένου να διαμορφώνει με κατάλληλο τρόπο το ημερήσιο πρόγραμμα δραστηριοτήτων. Μέσω της συνεργασίας αυτής, παρέχεται αμοιβαία ανατροφοδότηση ανάμεσα σε γονείς και παιδαγωγούς καθώς και υποστήριξη σε επίπεδο ανατροφής των παιδιών (Κοκκινάκη, 2006). Οι παιδαγωγοί συνεπώς θα πρέπει να προσπαθούν ώστε να δημιουργήσουν μια σχέση εμπιστοσύνης με τους γονείς των παιδιών προκειμένου να είναι αυξημένη η αποτελεσματικότητα των πρακτικών τους (Ευαγγέλου, 2017).

Η Montessori θεωρούσε επίσης ιδιαίτερα σημαντική την σχέση συνεργασίας και εμπιστοσύνης μεταξύ γονέων και παιδαγωγών, που αποτελούν τους σημαντικούς ανθρώπους στην ζωή του παιδιού για την ανάπτυξη του. Και οι δύο πλευρές θεμελιώνουν τις συνθήκες που απαιτούνται για την ολοκληρωμένη ανάπτυξη του παιδιού. Μέσω της συνεργασίας, επιτυγχάνεται μια κοινή γραμμή αγωγής η οποία χαρακτηρίζεται από εμπιστοσύνη στοχεύοντας στην εκπαίδευση των παιδιών με ίδιες παιδαγωγικές αρχές (Stein, 2012).

Η μέθοδος του Reggio Emilia αναγνωρίζοντας με την σειρά της την σημαντικότητα της συνεργασίας μεταξύ των γονιών με τους παιδαγωγούς υποστηρίζει την διεξαγωγή συχνών συναντήσεων τους. Οι συναντήσεις αυτές διεξάγονται τακτικά με σκοπό την ενημέρωση των γονέων για την πορεία του παιδιού αλλά και επιδιώκεται η τακτική διοργάνωση συναντήσεων εκπαιδευτικού χαρακτήρα προκειμένου να δίνεται η ευκαιρία για εκμάθηση νέων πληροφοριών και συζητήσεων (Edwards, Gandini & Forman, 2008).

Εν κατακλείδι, συγκρίνοντας τις δύο παιδαγωγικές μεθόδους, της Maria Montessori και του Reggio Emilia, με την κλασική προσχολική αγωγή διαπιστώνεται πως σταδιακά και οι δύο μέθοδοι ενσωματώνονται στην επιστήμη της προσχολικής αγωγής. Η Μοντεσσοριανή μέθοδος δίνει μια παιδοκεντρική «νότα» στην επιστήμη της προσχολικής αγωγής αναγνωρίζοντας τις προσωπικές ανάγκες των παιδιών και την σπουδαιότητα που ενέχει η ελευθερία έκφρασης κατά την διαμονή τους στο προσχολικό περιβάλλον, στο οποίο λαμβάνουν αγωγή και γνώσεις (Καμπεζά, 2008). Η μέθοδος του Reggio Emilia θέτει τα θεμέλια για την δημιουργία προσχολικών πλαισίων που επιτρέπουν την ελευθερία έκφρασης του παιδιού, μέσω της οποίας αποκομίζει σημαντικά οφέλη για την ανάπτυξη του. Έτσι, συμπεραίνεται πως η προσχολική αγωγή στην σύγχρονη εποχή διαφοροποιείται στο ευρύτερο φάσμα εφαρμογής της προτάσσοντας τον ενεργό ρόλο του παιδιού.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Η προσχολική αγωγή έχει τεράστια σημασία στην ζωή του παιδιού καθώς τα πρώτα χρόνια της ζωής του είναι καθοριστικά τόσο για την ανάπτυξη όσο και για την διαμόρφωση της προσωπικότητας του μέσω των εμπειριών που βιώνει στο προσχολικό πλαίσιο.

Στα χρόνια της προσχολικής αγωγής το παιδί λαμβάνει την αγωγή που απαιτείται έτσι ώστε να αναπτύξει δεξιότητες που το καθιστούν ικανό να ανταποκριθεί ικανοποιητικά σε επόμενο στάδιο ανάπτυξης. Η προσχολική αγωγή όπως αναφέρθηκε στην παρούσα εργασία συμβάλλει σημαντικά στην σωματική, νοητική, συναισθηματική και κοινωνική ανάπτυξη του παιδιού βοηθώντας το στην επιτυχή μετάβαση του από το πλαίσιο της οικογένειας σε ένα προσχολικό περιβάλλον. Το παιδί στο προσχολικό περιβάλλον λαμβάνει γνώσεις και ερεθίσματα που ενισχύουν την ολόπλευρη ανάπτυξη του.

Η κλασική προσχολική αγωγή έχει επηρεαστεί από διάφορες παιδαγωγικές μεθόδους με πιο σημαντικές αυτές της Maria Montessori και του Reggio Emilia, που ήταν και το κύριο θέμα της παρούσας εργασίας.

Η παιδαγωγική μέθοδος της Maria Montessori, όπως διαπιστώθηκε, αποτελεί μια μέθοδο που επηρέασε σε μεγάλο βαθμό την παιδαγωγική επιστήμη και τον τρόπο άσκησης της προσχολικής αγωγής. Η μέθοδος αυτή εστιάζει όχι τόσο στην μάθηση όσο στην ανάπτυξη του παιδιού καθώς κύριος στόχος είναι η αύξηση της ωριμότητας και κοινωνικότητας των παιδιών. Στην μέθοδο αυτή, το παιδί σε ένα ελεύθερο πλαίσιο μαθαίνει κανόνες συμπεριφοράς και αποκτά κοινωνικές δεξιότητες μαθαίνοντας να είναι ανεξάρτητο και να λαμβάνει μόνο του αποφάσεις. Δίνοντας μεγάλη σημασία στο προσωπικό ρυθμό ανάπτυξης του κάθε παιδιού, η παιδαγωγική αυτή μέθοδος χαρακτηρίζεται ως παιδοκεντρική, θέτοντας σημαντικές βάσεις που ενισχύουν σημαντικά την ολόπλευρη ανάπτυξη του παιδιού.

Το κύριο χαρακτηριστικό του παιδαγωγικού υλικού που άφησε ως «κληρονομιά» η Montessori ήταν η δυνατότητα ενασχόλησης του παιδιού με αυτό-διορθωτικά υλικά προκειμένου να μπορεί το κάθε παιδί να αντιληφθεί το λάθος του και να προσπαθήσει μόνο του να το διορθώσει. Επίσης, καίριας σημασίας είναι το γεγονός πως ο

παιδαγωγός λειτουργεί ως παρατηρητής και δεν έχει παρεμβατικό ρόλο δίνοντας ελευθερία έκφρασης στο παιδί.

Η παιδαγωγική μέθοδος του Reggio Emilia είναι η δεύτερη πιο σημαντική μέθοδος που επηρέασε σημαντικά την κλασική προσχολική αγωγή. Όπως διαπιστώθηκε η κύρια φιλοσοφία της παιδαγωγικής αυτής μεθόδου είναι η γνώση που μπορεί να λάβει το παιδί μέσω των αισθήσεων και η ανάγκη της απόλυτης ελευθερίας προκειμένου να μπορεί το παιδί να εκφραστεί με όποιον τρόπο επιθυμεί.

Το περιβάλλον θα πρέπει να είναι οργανωμένο με τέτοιο τρόπο για να μπορεί το παιδί μέσω αυτού να κατανοήσει το κόσμο γύρω του και να λάβει τις εμπειρίες που είναι αναγκαίες για την ολόπλευρη ανάπτυξη του. Το σημείο κλειδί της μεθόδου αυτής είναι η ύπαρξη του «ατελιέ» χώρος όπου μέσω της εικαστικής τέχνης το παιδί καλλιεργεί δημιουργικούς τρόπους έκφρασης.

Επίσης, χαρακτηριστικό της παιδαγωγικής αυτής μεθόδου είναι πως ο παιδαγωγός έχει ρόλο «συμμαθητή» για το παιδί και διευκολύνει σημαντικά την μάθηση του. Λαμβάνοντας υπόψιν τα προσωπικά ενδιαφέροντα του παιδιού οργανώνει δραστηριότητες μέσω των οποίων το παιδί εκφράζεται και λαμβάνει γνώσεις. Τονίζεται πως η παιδαγωγική μέθοδος του Reggio Emilia προτάσσει τον σημαντικό ρόλο των γονέων καθώς δρουν ιδιαίτερα υποστηρικτικά στην ανάπτυξη του παιδιού.

Λαμβάνοντας υπόψιν τα παραπάνω διαπιστώνουμε πως ο «χαρακτήρας» της προσχολικής αγωγής στην σύγχρονη εποχή και με επιρροές από σημαντικές παιδαγωγικές μεθόδους αλλάζει και εστιάζει προς το παιδί και τις ανάγκες του. Μέσω της ελευθερίας έκφρασης που παρέχεται στο παιδί αναπτύσσει τις ικανότητες και δεξιότητες του με δημιουργικό τρόπο και διατηρώντας τον προσωπικό ρυθμό ανάπτυξης, γεγονός που συμβάλλει στην ομαλότητα της αναπτυξιακής του πορείας σε κάθε τομέα της ζωής του.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ξενόγλωσση

Ackerman D. J. 2019. The Montessori Preschool Landscape in the United States: History, Programmatic Inputs, Availability, and Effects. *ETS Research Report Series*, Vol. 2019 (1), pp. 1-20. <https://doi.org/10.1002/ets2.12252>.

Ardoin, N., Bowers, A. (2020). Early childhood environmental education: A systematic review of the research literature. *Educational Research Review*. 31. 100353. 10.1016/j.edurev.2020.100353.

Bissoli, M. (2014). DEVELOPMENT OF CHILDREN'S PERSONALITY: THE ROLE OF EARLY CHILDHOOD EDUCATION. *Psicologia em Estudo, Maringá*, 19 (4), p.587-597. Doi: <http://dx.doi.org/10.1590/1413-73722163602>.

Bruce, T. (1997). *Early childhood education*. London: Hodder & Stoughton.

Charissi, A., Tympa, E., Karavida, V. (2019). Contribution of Systematic Exploration of Artworks in Raising Children's Critical Thinking and Empathy about Friendship and Difference through Early Years. *International Journal of Education*. 11. 10.5296/ije.v11i4.15857.

Clark, A. (2008). *Early childhood spaces: Involving young children and practitioners in the design process*. Working Paper 43. The Hague: Bernard van leer Foundation. Διαθέσιμο στο: www.bernardvanleer.org.

Daws, J.E. (2005). Teachers and students as co- learners: possibilities and problems. *Journal of Educational Enquiry*, 6(1).

De Bruin-Parecki, A. (2008). *Effective early literacy practice: Here's how, here's why*. Baltimore: Brooks Publishing.

Fawcett, M., Hay, P. (2004). 5×5×5 = Creativity in the Early Years. *International Journal of Art & Design Education*. 23. 234 - 245. 10.1111/j.1476-8070.2004.00403.x.

Fraser, S. (2000). *Authentic childhood: Experiencing Reggio Emilia in the classroom*. Albany, NY: Nelson Thomson Learning.

Gustafsson, C. (2018). Montessori education. In: Fleer, M., van Oers, B. (eds.) *International Handbook of Early Childhood Education*. SIHE, pp. 1439–1456. Springer, Dordrecht. https://doi.org/10.1007/978-94-024-0927-7_74

Hewett, V.M. (2001). Examining the Reggio Emilia Approach to Early Childhood Education. *Early Childhood Education Journal*, 29 (2).

Johnson, J., Sevimli-Celik, S., Almansour, M. (2012). *Play in Early Childhood Education*. 10.4324/9780203841198.

Kambas, A. (2010). Environmental Factors Affecting Preschoolers' Motor Development. *Early Childhood Educ J*. 37. 319-327.

Kapur, R. (2018). *Early Childhood Education*. Διαθέσιμο στο: [\(PDF\) Early Childhood Education \(researchgate.net\)](#).

Kelemen, G. (2013). THE REGGIO EMILIA METHOD, A MODERN APPROACH OF PRESCHOOL EDUCATION. *Journal Plus Education*. IX.

Kostelnik, M., Soderman, A., & Whiren, A. (2007). *Developmentally appropriate curriculum: Best practices in early childhood education (4th ed.)*. Upper Saddle River NJ: Person Education Inc.

Löfgren, H. (2015). Learning in preschool: Teachers' talk about their work with documentation in Swedish preschools. *Journal of Early Childhood Research*. 15. 10.1177/1476718X15579745.

Marshall, C. (2017). Montessori education: a review of the evidence base. *npj Science of Learning*, 2 (11); doi:10.1038/s41539-017-0012-7.

New, R.S. (2007). Reggio Emilia as cultural activity theory in practice. *Theory into Practice*, 46(1), 5-13.

Norling, M., Sandberg, A. (2015). Language Learning in Outdoor Environments: Perspectives of preschool staff. *Tidsskrift for Nordisk Barnehageforskning*. 9. 10.7577/nbf.749.

Phillips-Silver J, Daza MT. (2018). Cognitive Control at Age 3: Evaluating Executive Functions in an Equitable Montessori Preschool. *Frontiers in Education (Front Educ)*. <https://doi.org/10.3389/feduc.2018.00106>

Ramsay, S. (2013). *Cognitive Development in Preschool: Case Study of a Class of Four-Year-Old Children in a Head Start Program*.

Ross, S. (2012). The Montessori Method. The Development of a Healthy Pattern of Desire in Early Childhood. *Journal of Violence, Mimesis, and Culture*, 19 (2012), 87-122.

Şahin, B. & Dostoglu, N. (2012). THE IMPORTANCE OF PRESCHOOLERS' EXPERIENCE IN KINDERGARTEN DESIGN. *METU Journal of the Faculty of Architecture*. 29. 301-320. 10.4305/METU.JFA.2012.1.17.

Samsonova, O. (2019). *Montessori Approach*. Διαθέσιμο στο: https://www.researchgate.net/publication/333601855_Montessori_Approach.

Shelley A., McNally Ruslan, S. (2017). Key elements of the Reggio Emilia approach and how they are interconnected to create the highly regarded system of early childhood education. *Early Child Development and Care*, 187 (12), 1925-1937, DOI: [10.1080/03004430.2016.1197920](https://doi.org/10.1080/03004430.2016.1197920).

Siaviki A., Tympa, E., Karavida V., Fykaris I., Grammatikou D. (2021). The Functionality of the Montessori Method: Preschool and Primary Greek School Teacher's Attitudes. *International Journal of Humanities and Social Science*, 11(6). doi:10.30845/ijhss.v11n6p12

Stein, B. (2012). *Die Montessori- Grundschule in Theorie und Praxis*. Freiburg im Breisgau: Herder.

Strong-Wilson, T., Ellis, J. (2007). Children and Place: Reggio Emilia's Environment as Third Teacher. Στο *Theory into Practice*, 46 (1), 40-47.

Swann, A.C. (2008). Children, Objects, and Relations: Constructivist Foundations in the Reggio Emilia Approach. *Studies in Art Education. A journal of Issues and Research 2008*, 50(1), 36- 50.

Tabors, B. (2008). *One child, two languages (2nd ed.)*. Baltimore: Brookes Publishing.

Tympa, E., Karavida, V. & Charissi, A. (2020). Parental Views of the Montessori Approach in a Public Greek Early Years Setting. *Education 3-13*, doi: 10.1080/03004279.2020.1849344

Tympa, E., Karavida, V., & Charissi, A. (2019). The Impact of Systematic Exploration of Artworks in Raising Children's Healthy Eating Habits in Early Years Education. *International Journal of Humanities and Social Science*, 9, 85-92.

Wang, Z., Wang, L. (2015). Cognitive Development: Child Education. *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*. 10.1016/B978-0-08-097086-8.92007-5.

Whitebread, D., Neale, D. Jensen, H., Liu, C., Solis, L., Hopkins, E., Hirsh-Pasek, K., Zosh, J. (2017). *The role of play in children's development: a review of the evidence*. 10.13140/RG.2.2.18500.73606.]

Williams, N., Keith, R. (2010). «Democracy and Montessori Education», A Journal of *Social Justice*, 12 (2), 2010, 217-222.

Woo, T., Lee, Kyung-Hea. (2013). Effects of sensory education based on classroom activities for lower grade school children. *Nutrition research and practice*. 7. 336-41. 10.4162/nrp.2013.7.4.336.

Wurm, J. (2005). *"Working in the Reggio Way: A Beginner's guide for American Teachers."* St. Paul, MN: Redleaf Press, 2005.) Early Childhood Programs.

Ελληνική

Αβραάμ, Ι., Καραμίχα, Α., Χανδάκα, Α. (2019). *Η προσέγγιση των δημοτικών προσχολικών κέντρων του Reggio Emilia και η εφαρμογή της στην Ελλάδα*. Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων.

Αγγουριά, Ε. (2018). *Οι παιδαγωγικές απόψεις της Μαρία Montessori και οι επιρροές τους στην σύγχρονη προσχολική εκπαίδευση*. Πανεπιστήμιο Δυτικής Φλώρινας.

Αυγητίδου, Σ. (2001). *«Το παιχνίδι, Σύγχρονες ερευνητικές και διδακτικές προσεγγίσεις»*. εκδ. Τυπωθήτω, Αθήνα.

Γερμανός, Δ. (2002). «Οι Τοίχοι της Γνώσης. Σχολικός Χώρος και Εκπαίδευση». Gutenberg Αθήνα.

Γκιζελή, Β. Δ., Μακρίδης, Γ., Τσάλμα Μ., Ιατρού Κ., Αγγελάκης Γ. (2007). «Υλικο-τεχνική Υποδομή, Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών».

Δούβρη, Α., Πουλημά, Μ. (2011). *Οι γονείς και νηπιαγωγοί στο νηπιαγωγείο. Απόψεις και εικόνες για την μεταξύ τους συνεργασία*. Πανεπιστήμιο Πατρών.

Edwards C., & Gandini, L., & Forman, G. (2008). *Reggio Emilia: Οι χίλιες γλώσσες των παιδιών προσχολικής ηλικίας*, Επιμ. Ε. Κουτσοβάνου, Πατάκη, Αθήνα.

Edwards C, G. L. (2003). *Reggio Emilia: Οι χίλιες γλώσσες των παιδιών προσχολικής ηλικίας*. Αθήνα: Οδυσσέας.

Ευαγγέλου, Φ. (2017). Βασικές πτυχές της συνεργασίας του παιδαγωγού με την οικογένεια. *Εκπαιδευτικός Κύκλος*, 5 (2), 179-269.

Ζάρτηλα, Σ., Κοθρά, Γ., Λάμπρου, Μ. & Χελιδώνη, Ρ. (2013). *Ομοιότητες και διαφορές προσχολικής αγωγής σε Ελλάδα και Κύπρο. (Πτυχιακή εργασία)*. ΤΕΙ Ηπείρου.

Καλύβα, Ν. (2020). *Σύντομη παρουσίαση και σύγκριση των παιδαγωγικών μεθόδων Montessori και Reggio Emilia*. Διαθέσιμο στο: [\(4\) \(PDF\) MONTESSORI vs REGGIO EMILIA | Spyros Kalyvas - Academia.edu](#).

Καμπεζά, Μ. (2008). Η παιδαγωγική σκέψη του Dewey και της Montessori και η σύγχρονη εκπαιδευτική πρακτική. *Ερευνώντας τον κόσμο του παιδιού*, 8, 39-52. doi:<https://doi.org/10.12681/icw.18195>.

Κάτσιου – Ζαφρανά, Μ. (1990). «Η μοντεσσοριανή μέθοδος προσχολικής αγωγής σήμερα, Μία κριτική ανασκόπηση», στο: *Τα εκπαιδευτικά*.

Κιτσαράς, Γ. (2001). «Προσχολική παιδαγωγική». β' έκδοση, Αθήνα.

Κοκκινάκη, Φ. (2006). «Κοινωνική ψυχολογία – Εισαγωγή στη μελέτη της κοινωνικής συμπεριφοράς».

Κοντομήτσου, Γ., Διομανταράκη, Σ., Θεοδοσίου, Ε., Γρηγοριάδου, Σ. (2018). *Το παιδαγωγικό υλικό και η δημιουργική διαχείριση του στον παιδικό σταθμό*. ΤΕΙ Ηπείρου.

Κυπριανός, Π. (2007α). *Παιδί, οικογένεια, κοινωνία*. Αθήνα: Gutenberg.

Κυπριανός, Π. (2007b). *Παιδί, Οικογένεια, Κοινωνία, Ιστορία της Προσχολικής Αγωγής από τις απαρχές έως τις μέρες μας*. Αθήνα: Gutenberg.

Κυργιαννή, Μ. (2014). *Οι παιδαγωγικές απόψεις του Fr. Fröbel και της M. Montessori για την προσχολική αγωγή και η διάχυσή τους στην ελληνική εκπαιδευτική πραγματικότητα*. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.

Montessori, M. (1981). *Εκπαίδευση για ένα καινούριο κόσμο*. Αθήνα: Γλάρος.

Montessori, M. (1980). *Πρακτικός Οδηγός στη μέθοδο μου. Η καθημερινή εφαρμογή των ιδεών που άλλαξε την πορεία των παιδαγωγικών αντιλήψεων*. Αθήνα: Γλάρος.

Μπουτζιακάκη, Δ & Δικαστοπούλου, Φ. (2015). *Η παιδαγωγική της Maria 110 Montessori και του Rudolf Steiner- Μια συγκριτική προσέγγιση. (Πτυχιακή εργασία)*. Αλεξανδρούπολη: Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης.

Νικολακάκη Μ., Σώφρωνά Ε., Κιαμιλή Φ., (2012). «Αγωγή προσχολικής ηλικίας». Τομέας Υγείας και Πρόνοιας, Ειδικότητα Βοηθών Βρεφονηπιοκόμων, Υπουργείο Παιδείας δια Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων, Ινστιτούτο Τεχνολογίας Υπολογιστών και Εκδόσεων «Διόφαντος».

Ντάρας, Β., Τασιούλα, Β., Ντζέμος, Ε. & Φράγκου, Μ. (2014). *Φρίντριχ Φρέμπελ και Μαρία Montessori : Θεωρία και εφαρμογή του εκπαιδευτικού τους έργου σε Ελλάδα και Γερμανία*. (Πτυχιακή εργασία). Ιωάννινα: ΤΕΙ Ηπείρου.

Ντολιοπούλου, Ε. (2006). *Σύγχρονες τάσεις της προσχολικής αγωγής*, Τυπωθήτω, Αθήνα.

Ντολιοπούλου, Ε. (2005). *Σύγχρονα προγράμματα για παιδιά προσχολικής ηλικίας*. Αθήνα: Τυπωθήτω.

Ντολιοπούλου, Ε. (2002). *Σύγχρονες τάσεις της Προσχολικής Αγωγής*. Αθήνα: Τυπωθήτω.

Ντολιοπούλου, Ε. (1999). *Σύγχρονες τάσεις της προσχολικής αγωγής*. Αθήνα: Τυπωθήτω- Γιώργος Δαρδάνος.

Παπαναούμ, Ζ. (2003). *Το επάγγελμα του εκπαιδευτικού-θεωρητική και εμπειρική προσέγγιση*. Αθήνα: Τυπωθήτω.

Roopnarine, J.L., Johnson, E. (2006). *Προσχολικά Προγράμματα Προσχολικής Εκπαίδευσης*. Αθήνα: Παπαζήση.

Σταμάτης, Π. Ι. (2006). «Αντιλήψεις των εκπαιδευτικών προσχολικής αγωγής για το νηπιαγωγικό χώρο». *Πρακτικά Ε' Πανελληνίου Συνεδρίου της Παιδαγωγικής Εταιρείας Ελλάδος*. Θεσσαλονίκη.

Τσιαντζή Μ., (2000). «Εφαρμοσμένη Παιδαγωγική στα παιδιά προσχολικής ηλικίας», εκδ. Gutenberg, Αθήνα.

Φ.Ε.Κ. (2017). *Πρότυπος Κανονισμός Λειτουργίας Δημοτικών Παιδικών και Βρεφονηπιακών Σταθμών (αρ.φύλ.4249)*.

Φραγκούλης, Σ. (2000a). *Παιδαγωγικά μηνύματα της Μαρίας Montessori*. Αθήνα: Γρηγόρη.

Φραγκούλης, Σ. (2000b). *Ζητήματα Εκπαίδευσης του Μικρού Παιδιού. Παιδαγωγικά Μηνύματα της Μαρίας Montessori*. Αθήνα: Γρηγόρη.

Χαρίτος, Χ. (1998). *Το ελληνικό νηπιαγωγείο και οι ρίζες του. Συμβολή στην ιστορία της προσχολικής αγωγής*. Αθήνα: Gutenberg.

Χασάπης, Δ. (Επιμ.). (2013). Το μοντεσσοριανό σύστημα εκπαίδευσης σήμερα και αύριο: Προβληματισμοί και προοπτικές. *Πρακτικά πανελληνίου συνεδρίου με διεθνή συμμετοχή*, Αθήνα 20 & 21 Δεκεμβρίου 2013.

Χατζηδήμου Χ. Δ. (2008). *Εισαγωγή στην Παιδαγωγική: Συμβολή στη διάχυση της παιδαγωγικής σκέψης*. Εκδοτικός Οίκος: Αδελφών Κυριακίδη.

Houssaye, J. (2000). *Δεκαπέντε Παιδαγωγοί. Σταθμοί στην ιστορία της Παιδαγωγικής σκέψης*. Αθήνα: Μεταίχμιο.

Χριστοδούλου, Ν. (χ.χ). «Πολιτικές και μέτρα για την ένταξη των παιδιών προσχολικής αγωγής στο εκπαιδευτικό σύστημα». Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.